КОНКУРСЫ

«ЛЕСАРУБ-99»
Стар. 2.

ЧАРНОБЫЛЬСКІ ДЗЁННІК Арсена САКУНА
Стар. 3.



АКТУАЛЬНАЯ ГУТАРКА

Генадзь ПЯЦІГОР АБ АДУКАЦЫЙНЫХ ІНІЦЫЯТЫВАХ ДЫЯСПАРЫ
Стар. 4-5.

ДАВІД-ГАРАДОЦКА-ТУРАЎСКІЯ СТРОІ
Стар. 5.

«ВАКЕНЦА ЧЫСЦІНІ». НАТАТКІ ПІСЬМЕННІКА Анатоля КІРВЕЛЯ.
Стар. 6.



АДВАРОТНАЯ СУВЯЗЬ

ГРАН-ПРЫ Іны СНАРСКАЙ

ГАДАВЫ З'ЕЗД БЕЛАРУСАЎ АНГЛІІ
Стар. 7.

ДЗІЦЯЧАЯ ЧЫТАНКА
Стар. 8.



АГУЛЬНАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА **РАСПАЎСЮДЖВАЕЦЦА Ў 48 КРАІНАХ**

Голас Радзімы

14 кастрычніка 1999 года
Цана 40 000 рублёў

№ 40—41 (2650—2651)

Штотыднёвая газета для суайчыннікаў за межамі Беларусі
Выдаецца з 1955 г.

АФІЦЫЙНА

ПАГАДНЕННЕ АБ СУПРАЦОЎНІЦТВЕ

Сёлета, 28 верасня, у Гродне ў час правядзення пятага пасяджэння Беларуска-Літоўскай камісіі па гандлёва-эканамічным супрацоўніцтве старшынёй Дзяржаўнага камітэта па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь А. Білыкам і генеральным дырэктарам Дэпартамента нацыянальных меншасцей і эміграцыі пры ўрадзе Літоўскай Рэспублікі Р. Матузасам падпісана Пагадненне аб супрацоўніцтве.

Палажэнні пагаднення прадугледжваюць шырокае супрацоўніцтва суседніх дзяржаў у сферы забеспячэння правоў асоб, што належаць да нацыянальных меншасцей, а менавіта беларусаў Літвы (звыш 60 тысяч чалавек) і літоўцаў Беларусі (звыш 7 тысяч чалавек).

У адпаведнасці з палажэннямі пагаднення Дзяржкамітэт і Дэпартамент будуць развіваць супрацоўніцтва па прававому рэгуляванню і абмену практычным вопытам работы ў галіне нацыянальных адносін, ажыццяўляць каардынацыю дзейнасці па пытаннях аказання дапамогі беларусам Літвы і літоўцам Беларусі па адраджэнню і развіццю нацыянальнай культуры, праводзіць сумесныя мерапрыемствы, абменьвацца актуальнай інфармацыяй.

Кіраўнікі Дзяржкамітэта і Дэпартамента абмеркавалі таксама пытанне аб падрыхтоўцы да рэгістрацыі беларуска-літоўскага сумеснага прадпрыемства "Літоўскі цэнтр адукацыі, культуры і інфармацыі" ў вёсцы Рымдзюны Астравецкага раёна, заснавальнікамі якога выступілі з беларускага боку Рэспубліканская абшчына літоўцаў з літоўскага — Дэпартамент нацыянальных меншасцей і эміграцыі. Асноўнай сферай дзейнасці ствараемага прадпрыемства будзе падтрымка нацыянальна-культурнага развіцця грамадзян Беларусі літоўскага паходжання.

ВЕСТКІ З СУПОЛАК

ШАНОЎНЫЯ СУАЙЧЫННІКІ! Беларусы, якія апынуліся за межамі сваёй Айчыны, з асаблівым хваляваннем чытаюць і абмяркоўваюць публікацыі ў газеце "Голас Радзімы". Сардэчна дзякуем Дзяржаўнаму камітэту па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь, Беларускаму таварыству дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, Беларускаму таварыству "Радзіма" за магчымасць такім чынам падтрымліваць кантакт са сваімі землякамі.

Шлём усім вам нізкі паклон і зычым плёну ў аб'яднанні ўсіх людзей, а тым больш сяброў і землякоў, умацаванні ўзаемаразумення. Перадаём вестку ўсім беларусам. Магчыма ёсць такія, што падтрымліваюць сувязь з роднымі, якія жывуць на Віннічыне і не ведаюць, што ў горадзе Вінніца ёсць зямляцтва беларусаў.

Газета "Голас Радзімы" падшываецца ў нас у бібліятэцы. Там усе маюць магчымасць пачытаць яе. Тым больш, што інфарматары нашы збіраюць тых, хто родам з Брэсцкай вобласці па панядзелках, хто з Віцебскай — па аўторках, хто з Гродзенскай — у чацвер, Магілёўскай — па пятніцах, Мінскай — па суботах.

Інвалідаў і хворых беларусаў стараемся праведаць дома і распавесці пра навіны з Беларусі. Каб мы мелі ксеракс, можна было б і распаўсюдзіць асноўныя звесткі з вашых газет такім людзям.

Пра нашу работу мы можам паведаміць больш падрабязна. Калі будзе магчымасць надрукаваць нашу дадатковую інфармацыю, мы будзем вам шчыра ўдзячныя.

З павагай

старшыня савета Вінніцкага абласнога зямляцтва беларусаў Уладзімір ДЗЯМЕШКА.

Украіна.

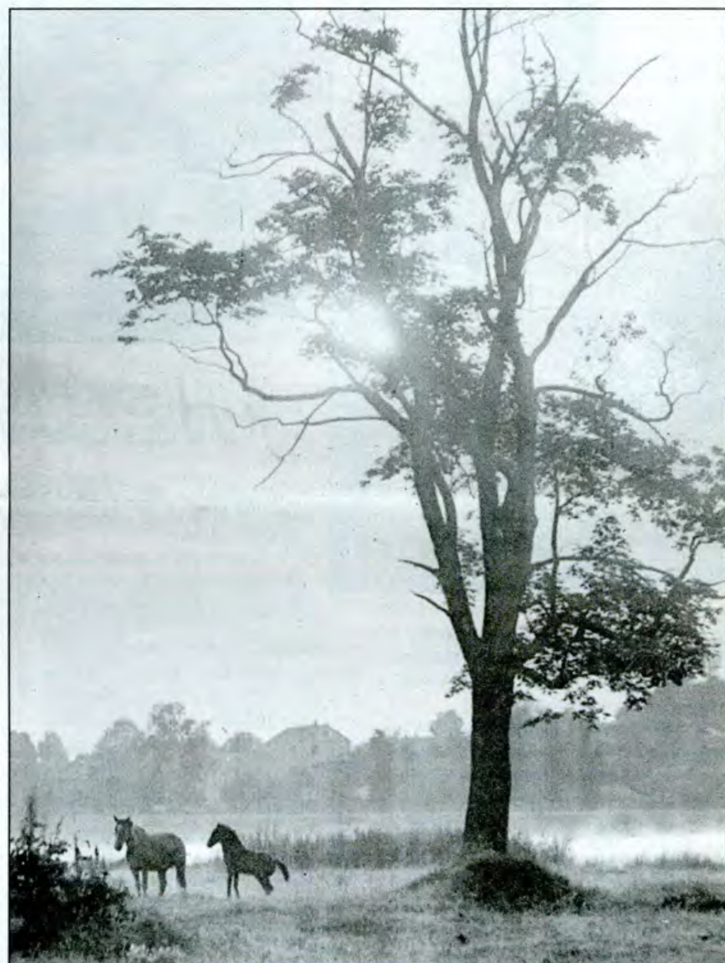
ПАДПІСКА

ШАНОЎНЫЯ СЯБРЫ!

Працягваецца падпіска на газету "Голас Радзімы" ў Літве, Кыргызстане, Казахстане, на Украіне. Наш падпісны індэкс на Беларусі **63854.**

З Расіі магчымы паштовы перавод на адрас "Голасу Радзімы" з паметкай "за падпіску". З іншых краін аплату можна пераводзіць на валютны рахунак:

3012202935017, Славянскае аддзяленне Беларускага бізнесбанка, код 834, абавязкова з паметкай: "Для рэдакцыі газеты "Голас Радзімы".



Генадзь АЎЛАСЕНКА

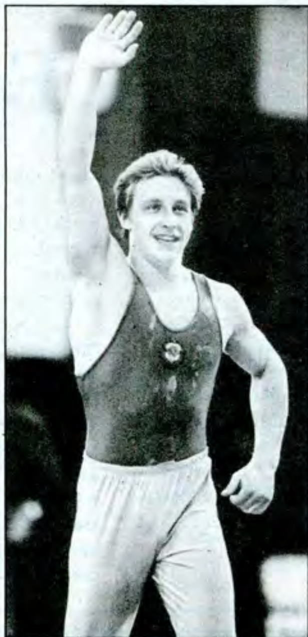
КОЛЕРЫ ВОСЕНІ

Пажоўклыя
бярозавыя косы,
бляск медзі
на кляновай галаве...
І не прабегчы,
як улетку, босым
па скручанай ад шэрані
траве...
І не прайсці
сцяжынкай па прасёлку...
(Там лужын —
пашкадуеш, што залез).
І фарбамі
стоколернай вясёлкі
За ноч адну
заззяў зялёны лес.
Гарaць рабіны...
Як гараць рабіны!
Чырвоным,
горкім,
восеньскім агнём...
Ах восень,
восень...
Што ж ты нарабіла!
Зялёнага
ўсё меней
з кожным днём!
Барвовы колер лесу...
Жоўты — поля...
Блакіт ракі...
Зялёнага няма...
І хутка ўжо
ў адзіны белы колер
перафарбуе
ўсё наўкол зіма...

ЖЫЦЦЁВЫЯ СЮЖЭТЫ

Валянціна ШЧЭРБА:

«Я НЕ СТАРАЛАСЯ ЗРАБІЦЬ З СЫНА СЛАВУТАСЦЬ»



Віталь ШЧЭРБА.

У Кнізе Гінеса, дзе расказваецца пра самыя выдатныя падзеі і самых вядомых людзей на Зямлі, ёсць фотаздымак, пад якім напісана: "Беларускі гімнаст Віталь Шчэрба заваяваў рэкордную колькасць — 6 залатых медалёў у шасці відах гімнастычных практыкаванняў".

Віталь Шчэрба — шасціразовы чэмпіён на Алімпіядзе ў Барселоне 1992 года. На наступных Алімпійскіх гульнях дамогся чатырох бронзавых медалёў. 14 разоў быў чэмпіёнам свету і 10 — Еўропы. Прызнаны спартсменам планеты за дзесяцігоддзе.

Сусветны рэкорд. Сусветная вядомасць. Як дамогся хлопец з Мінска такой славы? Пра гэта гутарылі мы з яго маці Валянцінай Мікалаеўнай.

— Валянціна Мікалаеўна, як вам удалося выхаваць спартыўную зорку!

— Ведаеце, я і не старалася зрабіць з сына славутасць. Гадавала, як умела. Хацела бачыць здаровым, разумным, адукаваным. Хацела, каб ён вырас самастойным чалавекам. І вельмі рада, што гэта ўдалося.

— Відаць, выбару Віталя спрыяла тое, што рос ён у спартыўнай сям'і?

— Так. Я майстар спорту па акрабатыцы, муж таксама быў акрабатам. Мой бацька — майстар спорту па штанзе. Калі Віталіку споўнілася паўтара года, я ўжо ставіла яго на руку і хадзіла з ім па пакоі. Крыху пазней ён рабіў "стойкі", куляўся па падлозе, а я яму раіла: "Складзіся", "Не гні пазваночнік", "Зрабі цела пакатым". Пасля таго, як мы з мужам развяліся, Віталік тры гады жыў у Кіеве ў майго бацькі, які вельмі паспрыяў фізічнаму развіццю ўнука: менавіта з плячэй дзядулі Віталік зрабіў першае сальта. Вось так і рос мой будучы чэмпіён.

— Цікава, якім Віталь быў у паўсядзённым жыцці, чым захапляўся, цікавіўся!

— Вельмі любіў прыроду. Зловіць жабку і бяжыць паказваць. Мяне аж перасмыкне, а ён кажа: "Паглядзі, якая яна прыгожанькая, як смешна разяўляе роцік".

Мы часта ездзілі за горад, больш за ўсё ў Крыжоўку. Дыхалі свежым паветрам, любаваліся кветкамі, дрэвамі, слухалі спевы птушак. Мяне радавала, што ў сына разнастайныя здольнасці, шмат інтарэсаў. У ім дзіўна спалучаліся такія, здавалася б, супрацьлеглыя якасці, як непаседлівасць і ўседлівасць. Мяркуйце самі. Круглы выдатнік і пастаянны непаседа.

(Заканчэнне на 8-й стар.).

NEWS FROM BELARUS * БЕЛОРУССКИЕ НОВОСТИ * BIALORUSKIE WIADOMOSCI * NOTICIAS DE BELARUS

МІНСК, ЗАХАРАВА, 28. ДОМ ДРУЖБЫ

СЯБРОЎ СТАНОВІЦЦА БОЛЬШ

У канцы верасня ў Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі адбылося пасяджэнне прэзідыума, на якім падводзіліся вынікі работы за летні перыяд і каардынаваліся планы на будучыню.

Скончыўся сезон аздараўлення беларускіх дзяцей за мяжой: каля 600 юных жыхароў рэспублікі адпачылі ў гэтым годзе ў Германіі, Аўстрыі, Італіі, іншых краінах свету. Акрамя таго, у БелТД з'явіўся і новы партнёр у гэтай высакароднай справе — гуманітарны фонд "Дапамога Эрыка" (Швецыя), які прыняў сёлета на рэабілітацыю 73 хворых дзяцей.

Наладжваюцца новыя сувязі, з'яўляюцца новыя партнёры, і як вынік — большая колькасць беларусаў зможа паправіць сваё здароўе за мяжой. І хоць у сувязі з вайной ў Югаславіі многія краіны "пераарыентаваліся" на дапамогу югаслаўскім дзецям, у БелТД спадзяюцца, што ў хуткім часе за мяжу змогуць выязджаць да 1 000 і больш беларускіх дзяцей, прычым асаблівая ўвага будзе надавацца прынцыпу сацыяльнай справядлівасці. Гэта значыць, што роўныя магчымасці для аздараўлення за мяжой будуць мець як жыхары Мінска і абласных цэнтраў, так і дзеці з самых маленькіх гарадоў і вёсак рэспублікі.

Абмяркоўваўся на прэзідыуме і план мерапрыемстваў, прысвечаных 50-годдзю ўтварэння Кітайскай Народнай Рэспублікі. З гэтай нагоды сярод больш чым дваццаці ВНУ нашай рэспублікі быў праведзены конкурс студэнцкіх работ, у якіх асвятляліся самыя розныя аспекты кітайскай культуры, беларуска-кітайскіх узаемаадносін; цэлую мастацкую галерэю ўтварылі дзіцячыя малюнкі, прысланыя на конкурс "Кітай вачыма беларускіх дзяцей". Акрамя таго, юбілейная праграма ўключае ў сябе і правядзенне разнастайных вікторын, выстаў, святочных канцэртаў, дэманстрацыю кітайскіх кінастужак. Такім чынам, амаль месяц госцем нашай сталіцы будзе самабытная і чароўная кітайская культура, што прынясе сапраўдную асалоду яе аматарам і, спадзяемся, пасадзейнічае збліжэнню нашых народаў.

Нэлі ПРЫВАЛАВА.

КОНКУРСЫ





«ЛЕСАРУБ-99»

НАД ТАКОЙ назвай у рэспубліцы прайшоў чарговы традыцыйны чэмпіянат работнікаў лясной гаспадаркі.

З раніцы каля Лагойскага лясгаса было ажыўлена. Прыбывалі ўсё новыя і новыя машыны з людзьмі. Прычына падобнай з'явы была больш чым сур'ёзная. Тут пачынаўся чэмпіянат-99, на які сабраліся лепшыя з лепшых лесарубаў Беларусі, што прайшлі праз адборачныя конкурсы абласных спаборніцтваў. Сярод іх і тры лідэры папярэдняга чэмпіянату — Андрэй Сямёнаў з Асіповіцкага лясгаса, які прадстаўляў Магілёўскае вытворчае лесагаспадарчае аб'яднанне, Валерый Фірсаў — Гродзенскае аб'яднанне і Анатоль Палуяновіч — Брэсцкае. Яны летась прынялі ўдзел у XXIII Сусветным чэмпіянаце лесарубаў, які праходзіў у Аўстрыі, тым самым "прарубіўшы акно" ў Еўропу нашым майстрам. Цяпер пераможцы гэтых спаборніцтваў адпраўляцца на чарговы сусветны чэмпіянат, які плануецца правесці ў Нарвегіі ў 2000 годзе.

Але гэта наперадзе, а пакуль першы этап — валка дрэў, самы асноўны ў працэсе спаборніцтваў, ён прыносіць удзельніку найбольшую колькасць ачкоў. У гэтым раздзеле на чэмпіянаце ў Аўстрыі пераможцам стаў галандзец Джон ван Кампен, які набраў 657 ачкоў. А хто ж стане лідэрам у гэтым раздзеле на беларускім нацыянальным чэмпіянаце? Гэта вызначаць суддзі, якія старанна фіксуюць усе дзеянні ўдзельнікаў спаборніцтва, дэталёва вывучаюць якасць пілавання дрэў і старанна падлічваюць секунды, затрачаныя лесарубамі на валку дрэў.

Блізіцца да канца першы дзень спаборніцтваў. На стэндзе з прозвішчамі ўдзельнікаў усё менш пустых клетак, куды суддзі ўносяць колькасць заробленых ачкоў, усё ясней вызначаецца расклад лідэраў. І вось фініш — пераможцам першага дня стаў Андрэй Сямёнаў, які набраў 642 ачкі. За ім ідзе Аляксандр Капцюг (612 ачкоў, Мінскае аб'яднанне) і трэці Мікалай Сельчукоў (Віцебскае аб'яднанне).

Наступным днём спаборніцтвы з лясной цішыні перамясціліся на сталічны стадыён "Лакаматыў". Гледачы, што сабраліся на пакуль яшчэ незвычайнае для іх відовішча, таму што гэта было ўпершыню ў горадзе, засталіся цалкам задаволенымі. Дынамічныя, захапляючыя этапы спаборніцтваў — хуткасная абрэзка сукоў, мантаж бензапілы, дакладная і камбінаваная распілоўка бярвенняў нікога не пакінулі раўнадушнымі.

І вось апошнія ўдзельнікі спаборніцтваў выключаюць свае пілы, і суддзі падводзяць вынікі. Хто падніміцца на п'едэстал гонару? Пасля нарады судзейскай калегіі гучыць імя пераможцы. Чэмпіёнам зноў становіцца непераможны Андрэй Сямёнаў, які набраў 1 327 ачкоў. Для параўнання — абсалютны пераможца аўстрыйскага чэмпіянату Джон ван Кампен выйграў яго з паказчыкам 1 558 ачкоў. Параўнаўшы, можна смела сказаць: не так дрэнна для нашага хлопца. А калі да гэтага дадаць і тое, што пры мантажы пілы ён толькі на секунду ўступіў сусветнаму дасягненню 14,9 секунды, што належыць аўстрыйцу Гансу Ранеру, то гэта проста выдатна.

Рэкардсмену, натуральна, лаўровы вянок, віншаванні і каштоўныя прызы. Прадстаўнік жа нямецкай фірмы "Штыль", бензапіламі якой карысталіся ўсе ўдзельнікі чэмпіянату, паднёс Андрэю зусім арыгінальны падарунак — бензакасу і жартам пажадаў, каб у наступным годзе ў рэспубліцы прайшоў чэмпіянат касцоў. Што ж — выдатная перспектыва для сапраўдных мужчын.

Аляксандр ДЫНІКАЎ.



НА ЗДЫМКАХ: пераможца чэмпіянату "Лесаруб-99" Андрэй СЯМЁНАЎ; вось так даводзіцца працаваць вальшчыку лесу; адзін з этапаў спаборніцтваў — камбінаваная распілоўка.

Фота Віктара СТАВЕРА.

ВЫСТАВЫ



Больш за 200 прадпрыемстваў і фірм блізкага і далёкага замежжа — Бельгіі, Вялікабрытаніі, Германіі, Даніі, Ірландыі, Літвы, Латвіі, Польшчы, Швецыі, Расіі, Фінляндыі і Беларусі прынялі ўдзел у выставе "Будпрагрэс-99".

Трынаццаць раздзелаў экспазіцыі прадставілі самыя сучасныя тэхналогіі ў будаўніцтве, абсталяванні для будынкаў, высокаэфектыўныя будаўнічыя матэрыялы і канструкцыі.

Фота БелТА.

МІЖНАРОДНЫЯ СТАСУНКІ

НОВЫ ПУНКТ ПАГРАНІЧНАГА КАНТРОЛЮ

На латвійска-беларускай мяжы адбылося афіцыйнае адкрыццё новага пункта пагранічнага кантролю (ППК) "Патэрніекі".

З латвійскага боку ў цырымоніі адкрыцця прымалі ўдзел міністр фінансаў Латвіі Э. Красціньш, міністр унутраных спраў М. Сегліньш, генеральны дырэктар Службы дзяржаўных даходаў А. Сончыкс, дырэктар галоўнага мытнага ўпраўлення А. Красціньш, з беларускага — міністр фінансаў М. Корбут, намеснік начальніка Мытнага камітэта В. Гошын, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Беларусі ў Латвійскай Рэспубліцы М. Марыніч.

Міністры фінансаў Беларусі і Латвіі падпісалі пагадненне аб супрацоўніцтве паміж міністэрствамі фінансаў дзвюх краін. Пагадненнем прадугледжваецца правядзенне кансультацый па пытаннях бюджэту і фінансаў, свабоднага гандлю, падатковай сістэмы і рынку каштоўных папер. Акрамя таго, данае пагадненне будзе заахвочваць супрацоўніцтва дзвюх дзяржаў па мытных пытаннях, удзяляючы асобую ўвагу кантролю над транзітам.

ГЕРБЕРТ ШНОАР УЗНАГАРОДЖАНЫ ОРДЭНАМ ФРАНЦІШКА СКАРЫНЫ

Кіраўнік дабрачыннай арганізацыі "Дапамога дзіцячай клініцы горада Мінска" грамадзянін Федэратыўнай Рэспублікі Германія Герберт Шноар узнагароджаны ордэнам Францішка Скарыны. Гэтай высокай узнагароды ён удастоены за актыўную дабрачынную дзейнасць, значны ўклад у забеспячэнне фінансавання і аснашчэння дзіцячага хірургічнага цэнтра 1-й гарадской клінічнай бальніцы горада Мінска.

СПАДАБАЛАСЯ Ў РАЎБІЧАХ

Кіраўнік Міжнароднага саюза біятлона Андэрс Бесеберг, які знаходзіўся ў Мінску ў сувязі з правядзеннем IV чэмпіянату свету па летняму біятлону, адзначыў, што комплекс у Раўбічах можа стаць адной з лепшых арэн у свеце, ён высока ацаніў тыя намаганні, якія робіць Беларусь для развіцця спорту ўвогуле і біятлона ў прыватнасці. Гэта садзейнічае высокім вынікам беларускіх спартсменаў.

НАПЯРЭДАДНІ

КУПАЛАЎЦЫ РЫХТУЮЦЦА ДА ЮБІЛЕЮ

Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы пачаў падрыхтоўку да 80-годдзя з дня заснавання. У планах тэатра — гастролі па абласцях нашай краіны, якія пройдуць пад эгідай Міністэрства культуры. Гледачы змогуць убачыць "Ідылію" Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча ў пастаноўцы Мікалая Пінігіна, дывертысмент "Інтымны тэатр Еўсцігнея Міровіча", "Піраміду Хеопса" па п'есе Юрыя Ломаўцава з Санкт-Пецярбурга і прэм'еру "Смак яблыка" па твору беларускага драматурга Анатоля Дзялендзіка. Запланаваны таксама творчыя сустрэчы акцёраў з іх паклоннікамі ў многіх мясцінах Беларусі.

60 ГОД УЗ'ЯДНАННЯ БЕЛАРУСІ

ЯК ГЭТА БЫЛО?

Сярэдняя Літва. Асоба генерала Люцыяна Жэлігоўскага, галоўнага стваральніка Сярэдняй Літвы, прыцягвае ўвагу. Нарадзіўся ён на Ашмяншчыне ў шляхетнай сям'і. Зрабіў бліскучую ваенную кар'еру ў расійскай арміі. Удзельнік руска-японскай вайны. Першую сусветную пачаў у рангу падпалкоўніка. Ужо ў гэты час ён удзельнічаў у польскіх патрыятычных арганізацыях. Пазней, у канцы 1917 года, Жэлігоўскі — адзін са стваральнікаў асобага польскага войска на тэрыторыі Расіі. Ён атрымлівае званне генерал-маёра і ўзначальвае адну з дывізій Першага польскага асобага корпуса. Асабісты сябар Юзэфа Пілсудскага, ён быў адным з галоўных арганізатараў перавароту 1926 года.

Вільня захоплена. Ідзе інтэнсіўная падрыхтоўка да аб'яднання рэспублікі Сярэдняя Літва. А што ж Ліга нацый? Абараніць Вільню яна магла толькі гучнымі пратэстамі. Не магла дапамагчы Літве і Чырвоная Армія: у гэты час польскія войскі падыходзілі да Мінска, на поўдні ішлі рашаючыя баі з Врангелем. Так што жыхары вышэйназваных паветаў прачнуліся раніцай 12 кастрычніка ў "незалеж-

Працяг.
Пачатак у № 38—39.



ЗДАРЭННІ

АРСЕНАЛ У КВАТЭРЫ

Літаральна на парахавой бочцы сядзелі жыхары аднаго з шматпавярховых дамоў па вуліцы Савецкай у Гомелі. Супрацоўнікі крымінальнага вышуку забралі з кватэры жанчыны, якая жыла тут, 77 шашак выбуховага рэчыва, падобнага на аманал, агульнай вагой 14 кілаграмаў, 16 сігнальных патронаў і 22 пласціны выбуховага прызначэння. Спецыялісты паведамілі, што любое неасцярожнае абыходжанне з гэтымі прадметамі, не гаворачы ўжо аб дыверсіі, магло прывесці да трагічных вынікаў.

АВІЯБОМБА АБЯСШКОДЖАНА

Пры правядзенні земляных работ недалёка ад вёскі Зубрэвічы Аршанскага раёна мясцовыя жыхары выявілі небяспечную знаходку — 250-кілаграмовую авіябомбу. Боепрыпас ляжаў у зямлі з часу другой сусветнай вайны. Сапёры вывезлі яго ў бяспечнае месца і абясшкодзілі. На жаль, падобныя знаходкі ўсё яшчэ не рэдкасць на беларускай зямлі.

ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫІ

22 СМЯРОТНЫЯ ПРЫГАВОРЫ

З пачатку года ў Беларусі прыведзены ў выкананне 22 смяротныя прыгаворы, паведаміў на прэс-канферэнцыі ў Мінску генеральны пракурор рэспублікі Алег Бажэлка. Ён напомніў, што летась у Беларусі вышэйшая мера пакарання была прыменена ў адносінах да 38 асуджаных. За 7 месяцаў бягучага года да пажыццёвага зняволення ў Беларусі прыгаворана 16 чалавек, якія адбываюць пакаранне ў адзінай на тэрыторыі рэспублікі ўстанове для данага кантынгенту асуджаных, якая знаходзіцца на тэрыторыі Глыбоцкага раёна Віцебскай вобласці. Адказваючы на пытанне аб ходзе следства па крымінальнай справе, узбуджанай у адносінах да экс-прэм'ер-міністра рэспублікі Міхаіла Чыгіра, які падазраецца ва ўчыненні злачынстваў эканамічнага характару, А. Бажэлка заявіў, што з боку падследчага пакуль не назіраецца жадання "актыўна супрацоўнічаць са следствам". Па словах генпракурора, не было адзначана і спроб вярнуць сродкі, выдадзеныя Чыгіром у выглядзе валютных крэдытаў і не вернутыя ў банк у той час, калі М. Чыгір з'яўляўся старшынёй праўлення "Белаграпрамбанка". А. Бажэлка таксама паведаміў, што М. Чыгір не адзіны ў рэспубліцы банкір, які падазраецца ў падобных злачынствах.

ЧАРНОБЫЛЬСКІ ДЗЁННІК

РОЗДУМ ЛЯ МАГІЛЫ

● Арсен САКУН.

Прысвячаю свайму бацьку Андрэю.

Яго, нябожчыка, у нас нібы ўкралі. Жыў чалавек, лічы, ніколі сур'ёзна не хварэў, ні разу за свае 77 не трымаў у руках лістка непрацаздольнасці. Як любіў звычайна шуткаваць ён, хварэць проста не было калі. Ад прыроды ён такі моцны, здароўем матухна-прырода яго не пакрыўдзіла, відаць, прадбачыла, колькі давядзецца яму папрацаваць на сваім вяку. У дваццаць шэсць паставіла майго бацьку ў строй байцоў Вялікая Айчынная, дарогамі якой прайшоў ад званка да званка. Памятаю, як, пасадзіўшы ўсіх шасцярых нас, сваіх дзяцей, за стол, расказваў ён вечарамі пра тыя самотныя гады. Мы слухалі яго і радаваліся ў душы, які ў нас бацька — смелы, мужны, нязломны. Так хацелася самому стаць падобным на яго. А падрастаючы, заўважыў, які бацька здатны да ўсяго, колькі ў яго было ўсялякага інструменту і прылад. Сваімі рукамі майстраваў усё па гаспадарцы: разнастайныя бочкі і бочачкі, кадушкі і канапы, полкі і паліцы, ложкі і рамы, дзверы і скрыні. І цясляраў. Ды як! Ідучы вуліцамі сваіх родных Губарэвічаў, я любіў лічыць дамы, на вугле якіх падчас будаўніцтва сядзеў мой бацька. А іх там шмат. Ды і ў навакольных вёсках нямала, куды забіралі нашага бацьку матацыкламі, машынамі і падводамі. Быў час, калі вёскі моцна адбудоўваліся. Хтосьці будаваў новую хату, хтосьці пашыраў старую, і такія спецыялісты былі на вагу золата. Мала калі мы бачылі свайго бацьку, каб ён адпачываў. Увесь час нешта рабіў, чымсьці быў заняты. Дзверы нашай хаты былі расчынены для ўсіх, і людзі прыходзілі больш усяго за парадамі. І якім бы занятым ні быў наш бацька, ён ніколі ні ў чым нікому не адмовіў. Падчас маці бурчэла на яго за гэта, маўляў, сваё кідаеш, а ідзеш да людзей. А ён быў настолькі цярплівы і моцны, што хістае галавою перад маці і ні слова не скажа — пойдзе дапаможа суседу і сваё паспее зрабіць…

Мой расповед пра роднага бацьку — не даніна адышоўшаму ад жыцця чалавеку, калі пра нябожчыка дрэннага не гавораць. Я пішу так пра яго не таму, што ён мой бацька і такі добры і мілы мне. Пра ўсё гэта і многае, чаго тут няма, я згадваў, стоячы ля яго магілы. Падчас таго я не верыў, і душа не прымала, што гэта ўсё, гэта канец, больш мы не пабачымся, не станем насупраць адзін аднаго, не абдымемся, як бывала — з аднаго боку па-бацькоўску моцна і шчыра, з другога — па-сыноўску нерашуча, але з верай. А здарылася так, што ўсёй сям'ёй сваёй прыехаў я да роднага бацькі на ўваходзіны ў новую кватэру ў Брэст. Як чарнобыльскі выгнаннік, ён атрымаў яе па абавязковаму адсяленню. Да гэтага пяць гадоў пражыў на забруджанай радыенуклідамі тэрыторыі са сваёй нязменнай спадарожніцай Сашай — нашай маці, па савецкім часе маці-гераіняй, нарадзіўшай і паставіўшай на ногі нас, шасцярых, двое з якіх прыйшлі на свет разам пад нумарам пяць і шэсць.

Уваходзінаў не атрымалася, бо бацька настолькі здаў, што мы яго ледзь пазнавалі. Здаў, але трымаўся. Трэба было бачыць па тым часе яго, каб зразумець усю трагедыю лёсу, здавалася, нязломнага чалавека. Нязломнага ў сэнсе лёсу і жыцця. І першае і другое давалі яму толькі адну прывілею — працаваць без стомы, без выхадных, без спачыну. І ён так сумленна з гэтым спраўляўся, што нельга было не зайздросціць. Бадай, першы раз я ў той прыезд на яго гарадскія ўваходзіны адчуў і ўбачыў такія непрымальныя маёй сутнасці змены ў паводзінах бацькі. Першы раз ён не падняўся з ложка насустрач нам. Першы раз на яго вачах я бачыў слёзы. І мае вочы заплылі імі, бо ў роднай істоце засталася толькі палова бацькі. Схуднелыя рукі дрыготна цягнуліся да нас, але не мелі яны ўжо таго поціску і цяпла, уласцівага ім спрадвеку. Здала і маці, з месяц пасядзеўшы ля яго. Як і нам, ёй нязвыкла было бачыць бацьку хворага. Адышоўшы ўбок, яна шаптала, што гэта яго апошнія дзянькі, урачы прызналі хваробу веку — рак. "Божухна, адкуль на яго гэта? За што?" — крычалі душа і пачуцці. Крычалі і не згаджаліся. Крычалі і малілі таго ж Госпада за такі несправядлівы зыход…

Першы раз за сваё жыццё ў той дзень бацька не сам пагаліўся і не сам памыўся. Першы раз ён з намі не сеў павячэраць. Першы раз не пагаварыў з намі. Ні ў той дзень, ні назаўтра. Адзінае, пра што папрасіў, каб не марнавалі час, а ехалі дамоў, нібы таму, што яму стала лепей.

Моцныя духам людзі не хочуць спачування — у тым іх і моц. Не бачыў роспачы ў той момант у свайго бацькі і я. Яго слова было заўсёды законам у сям'і. І не таму, што ён яе галава, а таму, што ён — яе аўтарытэт. А калі такія людзі пакідаюць нас, мы проста губляемся, мы адключаемся, мы проста становімся не самі сабою.

… Назаўтра бацька памёр. Бог адняў у мяне таго, кім я жыў усе свае гады, па кім будаваў сваё жыццё. Адняў раптоўна і назаўсёды. Адняў, не спытаўшы, хачу я гэтага ці не, паспелі мы зрабіць разам тое, пра што дамаўляліся, ці не. Змагу я адзін без яго ці не?

Пытанні, пытанні, пытанні. Стоячы ля магілы свайго бацькі, я шукаў адказу не толькі на тыя, якія назваў вышэй. Даймала мяне іншае — лёс чарнобыльцаў, усіх, хто патрапіў пад гэты статус.

І калі раней думалася, што радыяцыя даймае толькі слабых, то цяпер мае погляды крута змяніліся. У памяці не фрагментарна, а сістэмна ўваскрэсла трагедыя лёсу ўсіх гэтых людзей. Кадр за кадрам пракруціліся тут, ля магілы роднага бацькі, моманты лёсу многіх маіх землякоў — тых, хто заставаўся жыць у небяспечнай зоне, і тых, хто ад'ехаў далей ад яе. Моцныя ніці зямляцтва трымаюць усіх у ранейшай, гадамі сфарміраванай суполцы. Людзі тыя нібы і паасобку, і далёка адзін ад аднаго, але ж усе ведаюць пра жыццё і тут, і там. А весткі як з аднаго боку, так і з другога несуцяшальныя. Пры сустрэчах з імі толькі і чуеш, што той памёр, а другі моцна хварэе, трэці, не вытрымаўшы псіхалагічнай нагрузкі перасялення, наклаў на сябе рукі. А нехта ў роспачы співаецца. І гэта сёння, калі ўсе на мяжы выжывання; калі канцы з канцамі не сходзяцца; калі большасць люду амаль не можа сысціся па-людску, а калі сходзіцца, то не ведае, пра што спытаць, бо звычайнае "як жывеш?" сёння не падыходзіць, а так званых зносін рынкавага характару пакуль нашы людзі не засвоілі і наўрад ці калі змогуць, бо пакаленні, на чыю долю выпаў гэты ліхі час, не прымаюць іх ні душой, ні сэрцам.

Бясспрэчна, людзі нашы цягавітыя, здольныя і працавітыя. Але ж колькі можна выпрабоўваць іх кіраўніцкай нераспарадчасцю?

Стоячы ля магілы свайго бацькі-нябожчыка, я пракручваю ў памяці горкія кадры суровай рэальнасці: колькі памятаю з гісторыі і свайго жыцця, столькі і дурылі наш просты люд усялякага роду прайдзісветы ад улады. Ніколі яны не далі яму распрастацца, моцна абаперціся на сваёй роднай зямельцы, душылі рэформамі, падаткамі, войнамі, лагерамі, працай. Нічога, апрача гэтага, не бачыў і мой бацька — як і многія з таго пакалення.

На долю нас, пасляваенных, нешта ад шчасця выпала, але ненадоўга, хаця на нас ніхто не напаў з вайной. Атрымліваецца, што самі ўскочылі ў так званыя рэформы. З людзьмі ніхто не працуе, іх цяпер ніхто нікуды не вядзе і не заклікае, апроч хіба таго, каб яны яшчэ пратрывалі ў цярпенні. Ніхто сёння не скажа, у якой дзяржаве мы жывём, якое грамадства будуем, што з намі будзе заўтра, гадампяццю наперад.

Думалася мне і аб тым, чаму з пакалення ў пакаленне мы, беларусы, такія падатлівыя, даверлівыя, купіць і прадаць нас нічога не каштуе. Так было, так ёсць, бо нараджаем мы такое становішча сваім цярпеннем, празмернай даверлівасцю, несур'ёзнасцю ў адносінах да тых жа выбараў, падчас якіх спрацоўвае не здаровы сэнс, не ўласнае перакананне, а чыесьці карыслівыя намеры і памкненні.

…Некаму можа паказацца недарэчным мой роздум ля магілы нябожчыка-бацькі. Але хіба ж можна маўчаць пра тое, што баліць і вярэдзіць табе душу?



Кіраўнікі і прадстаўнікі дыпламатычных місій, акрэдытаваных у Рэспубліцы Беларусь, наведалі раёны, што пацярпелі ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Асноўная мэта паездкі — паказаць рэальную сітуацыю на забруджаных тэрыторыях Беларусі. Дыпламаты наведалі Брагінскі, Хойніцкі, Мазырскі раёны.

НА ЗДЫМКУ: дыпламаты ў адселенай вёсцы Бабчын.

ХРОНІКА ПАДЗЕЙ

най суверэннай дзяржаве Сярэдняя Літва". Дэкрэтам Жэлігоўскага было аб'яўлена аб падрыхтоўцы выбараў у сейм, а таксама склад часовага ўрада. У яго ўвайшла значная група і ўплывовых беларускіх дзеячаў, якія паверылі абяцанням, што гэта будзе раўнапраўная польска-беларуская дзяржава, у якой для адраджэння беларускай нацыі будуць створаны ўсе ўмовы. Браніслаў Тарашкевіч стаў кіраваць беларускім сектарам ў дэпартаменце асветы, Вацлаў Іваноўскі ўзначаліў дэпартамент гандлю, Вячаслаў Багдановіч — дэпартамент транспарту. Але ілюзіі хутка развеяліся. Пасля падпісання ў сакавіку 1921 года Рыжскага дагавора, па якому да Польшчы адышлі заходнія землі Беларусі і Украіны, улады Сярэдняй Літвы ўзялі курс на далучэнне да Польскай дзяржавы. Каб надаць усяму гэтаму бачнасць законнасці, у студзені 1922 года былі праведзены выбары ў сейм, пераважную большасць у якім атрымалі палякі. 20 лютага 1922 года сейм прымае рашэнне аб далучэнні Сярэдняй Літвы да Польшчы. Праз год пасля рыжскага падзелу земель да "ўсходніх ускраін" Польскай дзяржавы дабавілася Віленскае ваяводства.

18 гадоў "за польскім часам". Пасля падпісання Рыжскага мірнага дагавора і далучэння Сярэдняй Літвы анексіраваныя беларускія землі былі падзелены на 4 ваяводствы: Палескае, Навагрудскае, Віленскае і Беластоцкае. Галоўным культурным і навуковым цэнтрам Заходняй Беларусі была Вільня, прамысловым — Беластоцкі прамысловы раён. Уласна кажучы, у эканамічных адносінах Заходняя Беларусь стала аграрнай ускраінай Польшчы і выкарыстоўвалася пераважна як крыніца сыравіны і таннай рабочай сілы. Разбураная войнамі прамысловасць узнаўлялася марудна, новыя ж прадпрыемствы амаль не будаваліся. 80 працэнтаў насельніцтва займаліся сельскай гаспадаркай. Буйных землеўладальнікаў сярод беларусаў не было, але агульны ўзровень развіцця сельскагаспадарчай вытворчасці быў даволі высокім. У 1920-х — 1930-х гадах Польшча правяла зямельную рэформу, увяла хутарскую сістэму. 70 працэнтаў сялянскіх гаспадарак рассялілі на хутары. Ужо да 30-х гадоў прадукцыйнасць сельскай гаспадаркі значна ўзрасла — ураджайнасць многіх культур была нават вышэйшай, чым у ЗША.

Што ж тычыцца грамадскага, культурнага, духоўнага жыцця, то, згодна з 7-м артыкулам Рыжскага дагавора, беларусам, як і іншым нацыянальным меншасцям у Польшчы, павінны былі быць забяспечаны роўныя з палякамі правы ў палітычным жыцці, развіцці сваёй культуры, мовы, у веравызнанні. Шматлікія правы і свабоды нацыянальным меншасцям абяцала і Канстытуцыя Польшчы, і Закон аб мовах, прыняты ў 1924 годзе. Але на практыцы польскія ўлады з самага пачатку павялі жорсткі курс на апалячванне насельніцтва. З гэтай мэтай беларускія землі актыўна засяляліся так званымі асаднікамі — палякамі, якія атрымлівалі тут бясплатна зямельныя надзелы. Пустым гукам аказалася самакіраванне ў беларускіх ваяводствах. Самыя важныя пасады ў мясцовых органах самакіравання не былі выбарнымі. Назначэнне на іх праводзіў стараста, прысланы ўладамі, як правіла, з заходніх раёнаў Польшчы. Ён не ведаў беларускай мовы і не збіраўся яе вывучаць. Не збіраліся вучыць беларускай мове і ў школах. Пачаўся масавы перавод выкладання на польскую.

Святлана ЖЫДКАЯ, БелТА.

КАНФЕСІІ

Вялікае значэнне ў справе ўмацавання грамадскай згоды адыгрывае мірнае суіснаванне розных канфесій. Гэта добра разумеюць у Іўеўскім раёне, дзе жывуць людзі розных нацыянальнасцей, якія спавядаюць праваслаўе, каталіцтва і іслам. За апошнія гады ў раёне рэстаўрыраваны і пабудаваны цэрквы і касцёлы, уладкаваны і прыведзены ў парадак могілкі. Аказваецца падтрымка татарскай абшчыне.

НА ЗДЫМКУ: настаяцель прыхода вёскі Ліпнішкі манах-францысканец КШЫШТАФ, настаяцель храма Святога мучаніка Гаўрыіла Беластоцкага ў гарадскім пасёлку Іўе айцец ВЯЧАСЛАЎ, мула мячэці ў Іўі Ізмаіл ШАБАНОВІЧ часта сустракаюцца са старшынёй Іўеўскага райвыканкама, дэпутатам Нацыянальнага сходу Беларусі Мікалаем ДУНІЧАМ.

Фота Рамана КАБЯКА, БелТА.

АКТУАЛЬНАЯ ГУТАРКА

АДУКАЦЫЙНЫЯ ІНІЦЫЯТЫ

Сёння на старонках нашага выдання аб рабоце беларускамоўных адукацыйных уст расказвае Генадзь ПЯЦІГОР, намеснік начальніка ўпраўлення замежных

— Генадзь Міхайлавіч, якія магчымасці навучання роднай мове і далучэння да культуры яе носьбітаў выкарыстоўваюцца ў беларускамоўнай адукацыі ў замежжы?

— У залежнасці ад абранага варыянта стратэгіі адукацыі і практычных умоў яго рэалізацыі ў краіне пражывання беларусамі замежжа выкарыстоўваюцца розныя формы адукацыі. Існуюць дзяржаўныя школы з вывучэннем асобных прадметаў (як правіла, гуманітарнага цыкла) на беларускай мове — гэта сярэдняя школа імя Ф. Скарыны ў Вільнюсе Літоўскай Рэспублікі, пачатковая школа і 6—7 класы ў Рызе Латвійскай Рэспублікі. 38 школ і 2 ліцэі з вывучэннем беларускай мовы як прадмета дзейнічаюць на Беласточчыне, такая ж школа ёсць і ў латвійскім горадзе Вісагінасе. Вывучэнне беларускай мовы на факультатыўнай аснове або ў гуртках вядзецца ў школе горада Шальчынінкай Літоўскай Рэспублікі, у школе горада Ізяслава Хмяльніцкай вобласці Украіны. Нядзельныя школы з вывучэннем беларускай мовы, гісторыі, асноў беларусазнаўства створаны пры таварыстве "Уздым" у Даўгаўпілсе Латвійскай Рэспублікі, пры беларускім таварыстве ў Нарве Эстонскай Рэспублікі і інш. Мы таксама падтрымліваем сувязь з факультэтамі, аддзяленнямі беларускай філалогіі, культуры, беларусазнаўства ва універсітэтах краін пражывання дыяспары. Гэта кафедра беларускай мовы, літаратуры і этнакультуры Вільнюскага педагагічнага універсітэта, факультатыў беларускай філалогіі ў Даўгаўпілскім універсітэце, кафедра беларускай філалогіі Варшаўскага універсітэта, кафедра беларусазнаўства і культуры ў Беластоцкім універсітэце.

— Скажыце, калі ласка, на якой падставе арганізоўваецца навучанне дзяцей? Ці замацавана гэта ў заканадаўчых актах?

— Лічыцца, што ў краінах пражывання беларусаў на тэрыторыі былога СССР і суседняй Польшчы створана ў цэлым нядрэнная нарматыўна-прававая база для рэалізацыі адукацыйных ініцыятыў нацыянальнымі супольнасцямі. Амаль што ва ўсіх краінах заканадаўча замацаваны правы дыяспар на вывучэнне роднай мовы ці атрыманне адукацыі на роднай мове. Так, напрыклад, у Польшчы, згодна з канстытуцыйнымі нормамі, у 1992 годзе было выдадзена распараджэнне міністра нацыянальнай адукацыі Польшчы па арганізацыі навучання дзяцей, якія належаць да нацыянальных меншасцей, у дзіцячых садах і школах з роднай мовай навучання; дзіцячых садах і школах двухмоўных; школах з дадатковым прадметам "Навучанне мове нацыянальнай меншасці". Прадстаўнікі беларускай супольнасці Польшчы карыстаюцца трэцяй магчымасцю, г. зн. беларуская мова ў школах Беласточчыны вывучаецца як дадатковы прадмет для тых, хто жадае, — тры гадзіны ў тыдзень для вучняў пачатковай школы і чатыры — для сярэдняй школы.

— Вядома, што гістарычная радзіма не застаецца ў баку ад спраў сваёй дыяспары. Чым дапамагае Беларусь тым, хто жадае вывучаць беларускую мову і далучацца да беларускай культуры? З якога часу пачала ажыццяўляцца такая дапамога?

— У 1990 годзе ўпершыню былі прыняты на вучобу ў вышэйшыя навучальныя ўстановы Беларусі 9 выпускнікоў беларускіх ліцэяў з Беласточчыны. У 1991-м у Рэспубліканскай навукова-педагагічнай бібліятэцы пры Міністэрстве адукацыі быў створаны спецыяльны фонд літаратуры для патрэб беларускіх школьнікаў замежжа. З моманту стварэння з названага фонду накіравана беларускім навучальным установам і грамадскім аб'яднанням больш за 80 тысяч экземпляраў літаратуры: падручнікаў, метадычных дапаможнікаў, даведачнай і дзіцячай мастацкай літаратуры, геаграфічных карт і іншых друкаваных сродкаў навучання.

Беларуская дыяспара замежжа актыўна выкарыстоўвае адукацыйныя магчымасці Беларусі для развіцця на належным узроўні навучальнага працэсу і забеспячэння моладзі магчымасці працягваць прафесійную адукацыю. Так, сталі традыцыйнымі курсы павышэння кваліфікацыі для настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры з замежжа, якія штогод праводзіліся на высокім навукова-метадычным арганізацыйным узроўні на базе Акадэміі паслядыпломнай адукацыі.

Кожны год навучэнцы беларускіх ліцэяў з польскіх гарадоў Гайнаўка і Бельск-Падляшскі, а таксама вучні сярэдняй школы імя Ф. Скарыны Вільнюса прымалі ўдзел у рэспубліканскай алімпіядзе па беларускай мове, прычым небеспаспяхова, пацвярджэннем чаго з'яўляецца штогадовае ўзнагароджанне некалькіх удзельнікаў дыпломамі лаўрэатаў і граматамі міністэрства.

Для аказання метадычнай дапамогі настаўнікам, азнаямлення іх з новымі дыдактычнымі распрацоўкамі і дасягненнямі беларускай педагагічнай навукі міністэрства штогод забяспечвала беларускія навучальныя ўстановы замежжа падпіскай на беларускамоўныя перыядычныя выданні, сярод якіх "Адукацыя і выхаванне", "Роднае слова", "Пачатковае навучанне", "Настаўніцкая газета", "Маладосць", "Вясёлка", "Полымя", "Пралес-

АСОБА

СУСТРЭЧЫ З МІКАЛАЕМ УЛАШЧЫКАМ

● **Юрый ЛАБЫНЦАЎ**, *дырэктар Цэнтра беларусазнаўчых даследаванняў Расійскай акадэміі навук.*

Знаёмства маё з Мікалаем Улашчыкам пачалося ў 1970-я гады. Жылі мы ў адным горадзе, бачыліся даволі часта, у апошні перыяд жыцця Мікалая Мікалаевіча амаль выключна ў яго дома. Тэмы нашых шматлікіх гутарак, што працягваліся іншы раз па некалькі гадзін, былі вельмі разнастайнымі, хаця ўсе яны, вядома ж, так ці інакш тычыліся Беларусі, яе гісторыі і культуры. Нягледзячы на значную розніцу ва ўзросце, вельмі хутка зблізіліся і, як мне здаецца, сталі амаль адразу ж цікавымі адзін аднаму. Мяркую, што для Мікалая Улашчыка, чалавека, які столькі перанёс у жыцці, улюбёнага ва ўсё беларускае (у чым ён не заўсёды і далёка не ўсім мог прызнацца), было крыху нязвыкла бачыць перад сабой маладога масквіча, сына яго равесніка-беларуса, які асеў у сталіцы яшчэ перад вайной. Масквіч гэты сам, па ўласнаму пачыну і ўнутранаму загаду стаў вывучаць культуру беларускага народа, прайшоў многія сотні кіламетраў па зямлі Беларусі, у розных айчынных і замежных сховішчах даследаваў мноства дакументаў, што тычацца беларускай гісторыі. Магчыма ўсё гэта прымушала Мікалая Мікалаевіча рэгулярна агітаваць мяне за пераезд у Мінск, куды сам ён заўсёды імкнуўся і не толькі ў канцы свайго жыцця.

Прызнаюся, на многія рэчы мой погляд не заўсёды супадаў з меркаваннем Мікалая Мікалаевіча. Праўда, калі я не мог з ім згадзіцца, асабліва калі гэта тычылася якіх-небудзь асабістых узаемаадносін, то з павагі да яго ўзросту і вопыту стараўся не пярэчыць. Усё, што тычылася чыста навуковай сферы (меркаванні, канцэпцыі і г. д.), абмяркоўвалася падрабязна і досыць востра, магчыма таму на сваёй апошняй кнізе "Уявдзенне ў вывучэнне беларускалітоўскага летапісання" Мікалай Улашчык вясной 1985 года падпісаў мне: "...чакаю ад вас грунтоўных заўваг".

Калі выязджаў у Польшчу, якая прыцягвала яго сваімі архіўнымі багаццямі, на вельмі непрацяглы тэрмін, Мікалай Мікалаевіч многа распытваў аб самых розных баках жыцця палякаў, але больш за ўсё аб старадаўніх дакументах у польскіх архівах, аб бібліятэчных зборах, даследаваннях, навучальных установах і вучоных.

Інтуітыўна я заўсёды працівіўся адчуванням якога б там ні было комплексу непаўнацэннасці ў беларускага народа, не прымаючы гэта a priori. Аднак цалкам і не разумеў, што адбывалася ў 1920—1930 гады і нават 1940-я. Мікалай Мікалаевіч на асабістым вопыце ўсё гэта зведаў. Мы належалі розным эпохам, але яго, як мне здаецца, заўсёды радавала гэта маё непрыняцце "комплексу", што пацвярджаецца адным вельмі важным эпізодам у яго жыцці. Калі незадоўга да смерці Улашчыка да яго па кансультацыю па беларускай гісторыі звярнулася адна з маладых прадстаўніц сям'і Андрэя Грамыкі, якая пажадала даведацца праўду аб сваім народзе менавіта ў Мікалая Мікалаевіча, той невыразна гэтаму ўзрадаваўся.

Пра свае паездкі ў Беларусь Мікалай Улашчык заўсёды падрабязна расказваў, частаваў прывезенымі ласункамі, асабліва ахвотна беларускімі яблыкамі, якія я вельмі люблю (да гэтага часу ўспамінаю яго "клецкі ананас"). Гэтак жа падрабязна расказваў яму пра свае падарожжы па Беларусі і я. Да пачатку 1980 гадоў у мяне сабраўся значны матэрыял пра беларускае Палессе, і я пачаў пісаць кнігу аб Тураўшчыне і Піншчыне, жадаючы як мага шырэй паказаць надзвычайнае культурнае і прыроднае багацце гэтага дзіўнага краю. Хаця палескія сюжэты з'яўляліся ў нашых гутарках часта, але пра кнігу Мікалаю Мікалаевічу я сказаў, толькі калі частка яе была ўжо напісана. Паведамленне літаральна ўсхвалявала яго. Ён пачаў успамінаць, як у далёкім 1927 годзе была арганізавана краязнаўчая экспедыцыя на Тураўшчыну, шкадаваў, што ў яго не засталося фотаздымкаў той пары, зробленых К. Пастуховічам... Асабліва зацікавіў мяне яго расказ пра паездку восенню 1929 года ў Нароўлю, дзе некалі ў сядзібе зберагаўся своеасаблівы музей Палесся, сляды якога практычна зніклі, і мне пра яго існаванне было вядома толькі з выпадковых крыніц. На жаль, і да моманту прыезду ў Нароўлю Мікалая Улашчыка ад сядзібнага збору амаль нічога не засталося, і ён вярнуўся ў Мінск ні з чым. Звестак, нават самых каротkіх, пра гэты вельмі важны культурны ачаг Палесся няма ні ў адным сучасным беларускім выданні, уключаючы і энцыклапедыі. Зрэшты, многія падзеі беларускай гісторыі, нават і не вельмі далёкія ад нас па часе, сёння незаслужана забытыя ці, больш дакладна, яшчэ не адкрытыя. Пра што мы таксама многа гаварылі з Мікалаем Мікалаевічам. Напрыклад, аб аўтарах і супрацоўніках выдатнага часопіса "Наш край", які змясціў на сваіх старонках вялікую колькасць цікавых матэрыялаў аб прыпяцкай зямлі...

Стотысячны тыраж маёй кнігі "У глыбінным Палессі", што так доўга друкавалася, разышоўся хутка, асабліва ў Беларусі і Украіне. А вось падарыць яе Мікалаю Мікалаевічу, які так некалі радаваўся аўтарскай задуме, мне не ўдалося...

СПАДЧЫНА

Міхась СКО

МЕСТАЧКОВЫ РЭНЕСАН

УРЫВАК З КНІГІ «ДЗЯРЭЧЫНСКІ ДЫЯРЫЮШ

У 1786 годзе Аляксандр Міхал Сапега здае недабудаваны Ружанскі палац у арэнду пад яўрэйскую мануфактуру і канчаткова абсталёўвае княжацкую рэзідэнцыю ў Дзярэчыне. Саксонец Я. Бэкер, паклікаўшы на дапамогу мясцовага архітэктара Лаўрына Гуцэвіча, перабудоўвае Вайсковую акадэмію ў вялікі палац. Старэйшыя дзярэчынцы яшчэ памятаюць гэтае шыкоўнае збудаванне, што стаяла ўздоўж цэнтральнай вуліцы непадалёк ад сённяшняй бальніцы. Палац прастаяў амаль паўтара стагоддзя і быў дарэшты знішчаны неўзабаве пасля другой сусветнай вайны апанаванымі шалам руйнавання пераможцамі.

Старыя фотаздымкі данеслі да нас ягоны выгляд. Палац быў аднапавярховы, меў прастакутную форму. Мансарду на галоўным фасадзе падпіралі чатыры пары калонаў. На трохкутным франтоне ўзвышаўся і герб Сапегаў, у якім была святая для беларусаў Пагоня.

Апрача дваццаці двух жылых пакояў, у палацы знайшлося месца для карціннай галерэі, бібліятэкі і унікальнага княжацкага архіва, да змесціва якіх мы яшчэ вернемся. На ўнутраным двары знаходзіўся сонечны гадзіннік, за якім цікавалі масянжовыя Адам і Ева. Статуі стаялі каля палаца да 30-х гадоў мінулага стагоддзя, праўда, нехта пакваліўся на грацыёзную Евіну руку. А мо проста хацеў перайначыць дзярэчынскую Еву на Венеру Мілоскую, але чамусьці не давёў задуманага да канца. Потым статуі зніклі. І толькі праз добры кавалак часу нехта бачыў аднарукую Еву ў адной з гродзенскіх корчмаў... Пасярод двара стаяў высокі слуп-званіца, паўсюль развешваліся ліхтары з каляровымі шкельцамі. У сцены палаца былі ўмураваны адмысловыя канавязі з меднымі і сярэбранымі кольцамі. У флігелях жылі шматлікія слугі. За палацам месціліся стайні, карэтныя майстэрні, садоўніцкія збудаванні. Пры палацы, паводле распрацовак Андрэ Лянотра, быў пасаджаны вялізны, амаль на два дзесяткі гектараў парк, названы "малым Версалем". Ён размяшчаўся на трох тэрасах, меў шырокія каштанавыя алеі, вялікія сажалкі.

У сапегаўскім садзе можна было паласавацца грушамі бергамотамі, белымі бэрамі, маслаўкамі, якубоўкамі, памяранцаўкамі, паннамі. Гасцей частавалі адмысловым гатункам, выведзеным непасрэдна ў Дзярэчыне, які называўся сапяжанка. На яблычны Спас можна было рызыкнуць налаташыць крамянабокіх штэцінаў ці кальвіляў, чырвоных, белых і нават залатых ранетаў. Падпільнаваўшы момант, калі княжацкі садоўнік у зацішку на марудным агні рыхтаваў для прышчэпаў спецыяльную мазь з воску, свінога сала і драўнянага алею, можна было паспрабаваць нарваць дзяўчыне нарцысаў альбо цюльпанаў, півоняў альбо ружаў, ляўконіяў альбо іпамеяў — залежна ад таго, якім кветкам аддае перавагу ваша каханая. Можна было, вядома, зарыгінальнічаць — злаўчыцца і вынесці якую-небудзь надта ўжо экзатычную кветку ў гаршку, якіх па аранжарэях стаяла ажно 1 323!

Сапегі ўмелі гаспадарыць, умелі яны і гуляць. Пра баляванні шматлікай сапегаўскай радні хадзілі легенды. Нярэдка ў госці да магутнай княжацкай дынастыі завітвалі каралі. Гісторыі вядомы факт, калі адзін з Сапегаў частаваў у Ружанах Жыгімонта, наліваючы віно ў вялікі кубак з горнага крышталю, які змяшчаў цэлы гарнец (амаль тры літры). Кубак гэты называўся "Іванам". Невядома, ці хапіла яго каралеўскай мосьці духу асушыць адным махам гарнец ві-

Заканчэнне.
Пачатак у № 32—34.

ВЫ ДЫЯСПАРЫ

ноў у краінах былога СССР і суседняй Польшчы
вязей Міністэрства адукацыі Беларусі

"Кіраванне ў адукацыі", "Беускі гістарычны часопіс", А" і інш. З мэтай стварэння мулюючых умоў развіцця кацыі для беларускай дыясы міністэрствам штогод ццяўляецца прыём моладзі ьготных умовах на вучобу ў эйшыя і сярэднія спецыяльнавучальныя ўстановы. За праходзяць навучанне ў арускіх ВНУ каля 200 праднікоў беларускай дыясы Польшчы, Літвы, Латвіі, довы, Украіны, Эстоніі, Катана.

дзейснай і эфектыўнай май работы з пункту глення ўсталявання больш цесных актаў з Беларуссю, азнаемя з яе гістарычнай і культай спадчынай, сучаснасцю ляецца арганізацыя і правяне ў Беларусі экскурсій для цей і моладзі замежжа. Штокаля 200 вучняў і настаўнікаў з ьшчы, Літвы, Латвіі, Эстоніі малі запрашэнні міністэрства экскурсіі ў сталіцу нашай краіншыя гарады.

дной з важных форм работы ляецца арганізацыя летняга чынку дзяцей з ліку беларусдыяспары ў лагерах адпачынеларусі. Напрыклад, у мінугодзе летнія канікулы ў Беусі правялі 190 вучняў з Літвы, Латвіі, Малдовы, Эстоніі, Башкартастана, Рэспублікі Комі.

На базе падшэфнага сада № 543 Мінска быў праведзены сумесны семінар па арганізацыі работы дашкольнай установы ва ўмовах двухмоўя, сумесны педсавет па праблеме ўзаемадзеяння дзіцячага сада з сям'ёй, кансультацыя вучоных-фалькларыстаў па арганізацыі нацыянальных свят у дзіцячым садзе. Саду ў Беластоку перададзена бібліятэчка метадычнай літаратуры, сувеніры і наборы вырабаў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Школа імя Ф. Скарыны, што ў Вільнюсе, атрымала з Беларусі аўтобус для дастаўкі дзяцей у школу, камп'ютэрны клас, часткова школьную мэблю, нацыянальныя дзіцячыя касцюмы, батлейку з наборам лялек-персанажаў, абсталяванне для некаторых вучэбных кабінетаў, відэакасеты з запісамі вучэбных і навукова-папулярных фільмаў. Розныя сродкі навучання перадаваліся таксама для беларускай дыяспары іншых краін.

Нашым міністэрствам сумесна з Цэнтрам імя Ф. Скарыны і іншымі зацікаўленымі арганізацыямі праведзена пасяджэнне "круглага стала" "Беларусы ў Літве, літоўцы ў Беларусі: праблемы адукацыі, выхавання і культуры" з удзелам супрацоўнікаў міністэрстваў і дзяржаўных установаў Беларусі і Літвы, навукоўцаў, грамадскіх дзеячаў, прадстаўнікоў нацыянальных меншасцей абедзвюх краін.

На працягу пяці гадоў дзейнічае пастаянная кансультацыйная беларуска-польская камісія па справах школы для беларускай меншасці ў Рэспубліцы Польшча і польскай меншасці ў Рэспубліцы Беларусь, на якой дэталёва абмяркоўваюцца пытанні канкрэтнай дзейнасці школ, іх кадравага і метадычнага забеспячэння, выданне падручнікаў і інш. Аналагічная беларуска-літоўская камісія створана ў лютым 1999 года.

— Генадзь Міхайлавіч, мы вялі размову аб тым, што зроблена. А якія перспектывы падтрымкі беларускамоўнай адукацыі замежжа?

— Адукацыя — гэта такая галіна дзейнасці, такі працэс, які патрабуе пастаяннай увагі і клопату. Усведамляючы гэта, наша міністэрства і надалей будзе падтрымліваць адукацыйныя ініцыятывы беларускай дыяспары, прычым дапамога будзе ўдасканальвацца і мець разнастайны характар.

Відавочная заклапочанасць і шчырая неабыякавасць сведчаць, што не толькі службовыя абавязкі прымушаюць Генадзя Пяцігора прыкладаць значныя намаганні для падтрымкі такой важнай і святой справы, як адукацыя беларусаў замежжа, важнай як для тых, хто карыстаецца гэтай падтрымкай, так і для краіны-маці.

Гутарку вяла
Разалія АЛЕКСАНДРОВІЧ.

яму гэта ўдалося, да вялікасці быў другі, к з аб'ёму кубак, меіха".

не хавалі здзіўлення, кія шчодрыя пагасціны другому каралю, Улау тых жа Ружанах Казіега ў 1644 годзе. Пасто доўжылася дзевяць падараваў каралю вялімісу коштам дзве тыў, галандскія шпалеры скай спальні за тысячу оалева атрымала шыцёнак за шаснаццаць аў і сабалёвае футра, дастаўленае з Масковіі. Каралеўская світа таксама не была забыта. Канцлер павёз з сабою ў сталіцу срэбны пацір, біскуп — два сarakі собаляў. Фрэйліны цешыліся з падаравааных пярсцёнкаў, падкаерваў на пояс шаблю ў аве, ксяндзы-асістэнты кожны сваю сотню ду-

ў IV таксама прыклаў-' і, відаць, не раз. Бо, неўшы выехаць з Ружааралеўскі ўказ. Згодна арха, на "Івана" зваліліія прывілеі: ад гэтай павінен быў зберагацком, і выносіць яго на права не іначай, як у нні шматлікіх слуг пад аршы і сто гарматных

Аляксандра Міхала ім маёнткам завалодзіны сын Францішак літоўскай артылерыі і адзэвуша Касцюшкі, ці легендарная асоба дароў Дзярэчына. Па оці радавы маёнтак усо сын Яўстах Каэтан дзельнік нацыянальнага паўстання 1830 гопаражэння паўстання быў канфіскаваны ў казну. У гісторыі мясаўся новы этап, на кога былі знішчаны архітэктурныя помнікі і мяць пра часы былога га Рэнесансу.

ЛА

САСТАРОГА КУФРА

ДАВЫД-ГАРАДОЦКА-ТУРАЎСКІЯ СТРОІ

Давыд-гарадоцка-тураўскія строі — традыцыйны комплекс беларускага народнага адзення Усходняга Палесся. Бытавалі ў асяроддзі мяшчан невялікіх гарадоў (Тураў, Давыд-Гарадок, Столін), мястэчак і буйных вёсак у XIX — пачатку XX стагоддзяў. Рэзка вылучаліся сярод іншых строяў ускладненымі сілуэтамі жаночыя касцюмы з арыгінальнымі галаўнымі ўборамі замужніх жанчын. У вырабе і аздабленні, як і ў адзенні гараджан, шырока выкарыстоўвалі мануфактурныя тканіны, каштоўныя ўпрыгажэнні, па-мастацку апрацаваную скуру і інш.

Аснову жаночага летняга гарнітура складалі кашуля, спадніца, гарсэт (або куртка), фартух, пояс. Кашулю шылі з кужалю або белага "сарвету" (баваўнянай фабрычнай тканіны), з шырокім адкладным каўняром. У гарадчанак яна сціпла або зусім не аздаблялася, у тураўлянак аздаблялася на рукавах і каўняры раслінным або раслінна-зааморфным арнаментам, вышытым крыжыкам у чырвона-чорнай гаме. Спадніцу-андарак шылі з даматканага гладкафарбаванага цёмна-сіняга або чырвона-бурачковага сукна, спадніцу-сукню — з фабрычнай зялёнай, чорнай ці цёмна-сіняй шарсцянкі ("бостынь", "саят"), па нізу нашывалі стужкі або тасёмкі галуну. Гарсэт (кабат, шнуроўка) з чырвонага, фіялетава-сіняга ўзорыстага або гладкафарбаванага атласу, саціну ці ўзорыстай парчы; часта прышываўся да спадніцы (у выглядзе ліфа). У халоднае надвор'е паверх гарсэта або замест яго апраналі кароткую з валенага сукна куртку з рукавамі. Фартух 1-полкавы з фабрычных тканін цёмных тонаў, аднаколерны або са стракатым набіваным раслінным узорам. Гарсэт, спадніцу і фартух падпяразвалі шырокім поясам, выплеценым з чырвона-бардовых або вытканым з разнаколерных нітак (канцы пояса завязвалі ззаду). Тураўлянкі завязвалі шырокі, цвёрды пояс з залацістай парчы-галуну ("галёніна"), які зашпільваўся на гаплікі. Экзатычны і падкрэслена самавіты выгляд жаночага касцюма стваралі арыгінальныя галаўныя ўборы галовачка, падушачка. Жанчыны насілі масіўныя нагрудныя ўпрыгажэнні — чаканеныя з латуні вялікія крыжы мясцовай работы, пацеркі з натуральных камянёў і металу, абразкі, а таксама пярсцёнкі.

Мужчынскае адзенне, блізкае да адзення гараджан, вызначалася высокім кравецкім майстэрствам, стрыманым аздабленнем (вышыўка шнуром, аплікацыя, нашыўка з футра і інш.). Летні гарнітур складаўся з кашулі (часцей запраўленай у нагавіцы), нагавіц, камізэлькі, галаўны ўбор — капялюш, зімой разнастайныя варыянты магеркі. Верхнім мужчынскім і жаночым адзеннем былі кажухі, курткі, шэрыя, цёмна-карычневыя світы, кроеныя з адрэзной спінкай, адкладным каўняром і выкладамі. Вопратку аздаблялі нашыўкамі чырвонага ці сіняга сукна, шнуром.

Падрыхтаваў
Дзяніс РАМАНЮК.

ПАЭТКІ ДВАЦЦАТЫХ

Дакладных звестак пра жыццёвы і творчы шлях Ганны Брэскай не захавалася. Можна толькі дапусціць, што нарадзілася паэтка недзе паміж 1907—1910 гадамі ў сялянскай сям'і на Полаччыне (па іншых звестках, у Аршанскім раёне).

НЕВЯДОМАЯ ГАННА БРЭСКАЯ

Пісаць пачала яшчэ ў сямігодцы. Першыя творы з'явіліся ў друку ў студзені 1925 года, калі "Беларуская работніца і сялянка" надрукавала яе вершаваны заклік:

Дзед! Ямчэй нам грай на дудцы!
Сабірайцеся, сябры,
Засьпявайце песьню дружна,
Бо ўвесь край наш у агні!

Нашы нівы чырванеюць
Вёскі полымем гарацъ,
Іх агнём рэвалюцыйным
Агарнула наша рацъ...

Не маючы біяграфічных даных Ганны Брэскай, далейшы жыццёвы шлях паэткі паспрабуем разгледзець праз яе творы, якія ўдалося адшукаць у перыядычным друку і папулярных у той час калектыўных зборніках.

У 1926 годзе выданне Полацкай філіі ўсебеларускага літаратурна-мастацкага аб'яднання паэтаў і пісьменнікаў "Маладняк" — часопіс "Надзвіннe" друкуе два вершы Г. Брэскай: "З каўкаскіх напеваў",напісаны паэткай у час знаходжання на Чарнамор'і, "Францішак Скарына", навеяны старажытным Полацкам і прысвечаны першаму славянскаму кнігадрукару:

Запаліў ты праменьнем іскрыстым
Крыўдай вечнай засмучаны край.
Па грунтовай зямлі камяністай
Сьвежай ранай прайшла баразна...

У красавіку 1927 года "Чырвоная Полаччына" на "Літаратурнай старонцы", якую пачаў рэдагаваць (замяніўшы Алеся Звонака) Пятрусь Броўка і дзе друкаваліся мясцовыя паэты — Тарас Хадкевіч, Сымон Хурсік, Янка Відук (Ян Скрыган), сам П. Броўка і іншыя, змяшчае верш Г. Брэскай "Зялёны сьвет..."

Зялёны сьвет
дарыла сонца бору,
Зялёны сьвет...
А лісьцям гоман слоў.
Сказала я —
што ў сэрцы накіп гора,
Што рвецца дум разблутаных вязьмо.
Сказала так...
а песьня звонам сталі,
Пяшчотных струн кранула перабор.
І дзесьці сум згубіўся і растаяў,
Як тае лёд пад промянем вясной.

Праз год пра "паэтаў пяшчотных струн, ледзяных гітар, пярыннага блажэнства і літаратурнай пустазвоніцы" ўспомніць лідэр літаратурна-мастацкай камуны Паўлюк Шукайла: "Гэта людзі, якія не разумеюць, што літаратура толькі тады прымае ўдзел у прагрэсе жыцця і культуры, служыць зброяю сілы, якая рухае гэтыя працэсы наперад, калі бярэцца за форму акаляючая дынаміка, голас жыцця і змест, які адпавядае мэце...", — пісаў "камунар" у сваіх крытычных артыкулах (калі іх можна гэтак назваць) у пачатку 1928 года.

Увесну 1927 года Ганна Брэская стала сяброўкай "Маладняка". Аднайменны часопіс аб'яднання друкуе яе верш "Над вазёрамі", у якім паэтка апісвае свае родныя мясціны ў цудоўны дзявоцкі час світання:

Чуць хістаюцца сінія асокі,
Над вазёрамі дымная муць.
Паглядзі, як у небе высокім
Зоры золатам кросны снуюць.

А у далях сівыя асіны
Нячуваным акордам зьвіняць,
Б'юцца вёслы ў вадзе цёмна-сіняй,
Месяц бераг ласкава абняў.

Туманы шэры змрок разаслалі...
Змоўкла ўсё, нават вецер сьціх...
Ціха к берагу човен прычаліў,
Золак раніцы ўсход асьвяціў...

У чэрвені 1927 года на літаратурнай старонцы "Чырвонай Полаччыны" з'яўляюцца сяброўскія шаржы Крушыны (Я. Скрыгана) амаль на ўсю полацкую паэтычную "верхавіну". У аснову пародыі на Г. Брэскую быў узяты яе верш "З каўкаскіх напеваў":

Я сьпяваю аб сьветлай вясьне
Паміж гор, дзе цякуць раднікі.
Ў маіх думках калышацца хмель
Ў маіх песьнях — ізноў васількі...

Увосень 1927 года "Чырвоная Полаччына" змяшчае верш Г. Брэскай, у якім праявілася неадназначнасць яе адносін да вядучага "Літаратурнай старонкі" газеты Петруся Броўкі:

...А па-твойму —
ўсё проста і ясна:
шчасьце — горн,
а жыцьцё — гэта кузьня;
Перазвоны, напевы і лязгі.
Эх, Пятрусь!
сінявокі Пятрусь мой!

У тым жа годзе другі літаратурна-мастацкі альманах Полацкай філіі "Маладняка" "Росквіт" разам з творамі П. Броўкі, Т. Хадкевіча, С. Хурсіка, Я. Відука і С. Сямашкі друкуе вершы Г. Брэскай "Не — восень на мяне ня веяла журбой...", "Настурцыі" і ўжо вядомы "Зялёны сьвет".

У 1928 годзе трэцяе літаратурна-мастацкае выданне Полацкай філіі "Маладняка" альманах "Зарніца" (тры літаратурныя часопісы на невялікі Полацк — актыўная ж была філія!) друкуе вершы Г. Брэскай "Ліпнёвае" і "Чырвоны мак":

Чырвоны мак
абвеенай галоўкай
ківае мне, як стары добры сябра...

Прыблізна ў гэты час разам з іншымі пачынаючымі паэтычнымі талентамі Максім Гарэцкі адзначыў і Ганну Брэскую: "Найбольш асабістая лірыка ў Маракова, Плаўніка, Маркавай, Вішнеўскай, Пфляўмбаум і Брэскай..."

15 верасня 1928 года паэтка выходзіць з "Маладняка", але працягвае друкавацца ў часопісе аб'яднання:

Над зялёнай
Над палянай
Заблудзіўся
Месяц п'яны,
І туман сіневалосы
Распусціў
Густыя косы...

Відавочна, маючы на ўвазе падобныя вершы паэткі, Макар Шалай пісаў: "Хочацца даць Г. Брэскай маленькую параду: не станавецеся на калені перад Ясеніным, асабліва зараз, калі Ваш талент толькі пачынае фармавацца...", але далей крытык удакладніў, што "трэба зазначыць досыць сур'ёзныя адносіны Брэскай да фармальнай апрацоўкі сваіх вершаў..."

Апошнія (як і першыя) вершы Г. Брэскай, якія дайшлі да нас ("Вясна" і "Хочацца жыць"), з'явіліся ў 1931 годзе ў "Беларускай работніцы і сялянцы":

Помню чорныя ночы бяссоньня:
стынь і мгла...
...Я адна...
Муж у піўной,
муж з другой.
У калысцы галодны дзіцёнак.
А на сэрцы —
тупы боль...

Мабыць з гэтага верша можна зразумець, чаму пра паэтку нічога не было чутно ўвесь папярэдні 1930 год...

Далейшы лёс "полацкай прыгажуні" (як называў яе В. Маракоў) застаўся невядомы. На думку аднаго з сучаснікаў паэткі, Ганна Брэская — гэта псеўданім, пад якім з 1925 па 1931 год у друку выступала паэтка, якая ў пачатку трыццатых знікла з літаратурнага жыцця. У пасляваенны час яна стала вядомым мовазнаўцам, у друку выступала толькі з навуковымі артыкуламі і пад сваім сапраўдным прозвішчам. Вершаў больш не друкавала... Як пісаў паэт Павел Пруднікаў, "было не да вершаў..."

Леанід МАРАКОЎ.

БЕЛАРУСЫ Ў СВЕЦЕ

ВАКЕНЦА ЧЫСЦІНІ

З пісьменніцкага дзённіка

...12 кастрычніка 1998 года ў калісьці стольным, а цяпер проста ў Санкт-Пецярбургу спраўлялі паніхіду па айцу Матусевічу, шчыраму прыхільніку беларушчыны... Запамінальны знешне і незвычайнай — што біла праз край — энергіяй, ён заўжды выклікаў сімпатыю не толькі ў вернікаў, але і ў тых, хто не меў асаблівых стасункаў з Госпадам Богам. І найперш — сваімі чыста чалавечымі якасцямі. Я не сутыкаўся з ім блізка, бо хоць і нехрышчоны, але светаўспрымання праваслаўнага. Нашы інтарэсы супадалі мо толькі ў тым, як мы разумелі некаторыя аспекты сучаснага жыцця, хаця ішлі да ажыццяўлення гэтых інтарэсаў зусім рознымі, калі не сказаць, процілеглымі шляхамі. Я ставіўся да яго з прыкметнай доляй прыязнасці, адчуваючы непадробную (сапраўды ўласцівую яму) неабыякавасць да ўсяго, што адбываецца на ніве адраджэння Беларусі...

І калі я дачуўся, што ён памёр і што ў Саборы Унебаўзяцця Найсвяцейшай Дзевы Марыі на Чырвонаармейскай, 11, адбудзецца паніхіда па гэтым неардынарным чалавеку, то адклаў убок усе пільныя справы і накіраваўся туды.

Папярэдняя служба трохі зацягнулася, і я паспеў перамовіцца з Сяргеем Сурыновічам, семінарыстам Вышэйшай духоўнай семінарыі ў Санкт-Пецярбургу "Марыя — Каралева Апосталаў". Сяргей даўно ўжо займаецца падрыхтоўкай святой імшы на беларускай мове і адначасова ёсць галоўным рэдактарам культурна-рэлігійнага часопіса "Крыніца", выданне якога адноўлена на берагах Нявы і ўжо атрымала розгалас у многіх кутках Беларусі і за яе межамі.

Службу вёў апостальскі візітатар для грэка-католікаў Беларусі архімандрыт Сяргей Гаек.

Паніхіда праводзілася адпаведна царкоўным канонам, але, як заўсёды, у яе выпрацаваны вякамі парадак уплятаўся чалавечы фактар, і гэта рабіла службу сапраўды жывою дзеяю.

Адной з гэткіх нечаканасцей, прынамсі для мяне, была прысутнасць і непасрэдны ўдзел у службе Вячаслава Пялінка, маладога хлопца з Віцебшчыны — студэнта тэалогіі Люблінскага каталіцкага універсітэта, брата Ордэна Марыянаў.

Спачатку ён падаўся мне трохі сухаватым, мо праз выключную засяроджанасць на ледзь улоўных і не заўсёды зразумелых недасведчанаму воку асаблівасцях службы, а мо праз тое, што вызначаўся ледзь не юначай хударлявасцю ды яшчэ тым, як прыдзірліва разглядваў ён ці не кожнага з нас. Магчыма, у гэтым выяўлялася своеасаблівае пачуццё да нас студэнта тэалогіі, які мае большае маральнае права знаходзіцца тут, каб выказаць даніну павагі заўчасна памёрламу святару і мо нават настаўніку па веры.

Аздобаю кананічнай службы быў спеў у выкананні прысутных, сярод якіх сваім прафесіяналізмам вылучаўся сябра беларускай суполкі, спявак Лявон Габрусёнак. Дык вось якраз на яго і быў скіраваны спачатку той раўнівы позірк маладога марыяніна. Але калі брат Вячаслаў пераканаўся, што спадар Лявон прыйшоў на службу не дзеля таго, каб яшчэ раз і з поспехам бліснуць сваім талентам, а аддаць належнае чалавеку веры, Вячаслаў забыўся на сваю рэўнасць і цалкам аддаўся спеву.

Ён стаяў да мяне бокам, гэтаксама, як і Сяргей Сурыновіч, якога я ведаў яшчэ з мінулай вясны, калі мы пазнаёміліся з ім у Левашоўскай пустцы, дзе ў 1992 годзе намаганнямі беларускай і літоўскай суполак быў усталяваны першы на той час Памятны крыж на месцы масавых расстрэлаў жыхароў Пецярбурга і вобласці паходжаннем з Беларусі, Літвы, Польшчы, якіх абвінавачвалі ў шпіёнстве супраць савецкай улады. Левашова ў Піцеры — гэта тое самае, што Курапаты ў Мінску...

Сяргей Сурыновіч далучыўся да ўшанавання бязвінных ахвяраў значна пазней. Але адразу зрабіўся сваім сярод нас, неадменна чытаў ля Крыжа малітву на нашай роднай, матчынай мове, і адчуваўся ў гэтым не проста абавязак, а шчырая зацікаўленасць не толькі ў жыцці беларускага асяродка, але і клопат сейбіта, які не павінен кідаць без нагляду засеянае ім поле. Да таго ж ён аказаўся яшчэ і паэтам, што выклікала ў мяне асаблівы давер. Паэт не можа маніць, інačай ён не паэт. Тых, хто піша прозу або вершы — менавіта пабеларуску, — іх так мала ў Піцеры, што міжволі хапаешся за любую магчымасць пашырыць гэтае кола, і таму я не губляў спадара Сяргея з поля зроку і штораз адгукаўся на ягоныя прапановы сустрэцца, каб абмеркаваць тое ці іншае пытанне, звязанае з выданнем часопіса "Крыніца", або ўдзелам у падрыхтоўцы перадач беларускамоўнага радыё "Марыя", створанага па ініцыятыве таго ж Сурыновіча.

Сяргей стаяў побач з Лявонам Габрусёнкам і таксама ў профіль да мяне, як і марыянін Вячаслаў. Але якім розным быў спеў гэтых трох людзей. Лявон Габрусёнак сачыў найперш за тым, каб выкананне было прафесійным. А здольнасцяў у яго не адымеш! Сяргей Сурыновіч спяваў так, як дазвалялі ягоныя вакальныя даныя... Ён укладаў у выкананне ўсю сваю сумленнасць і шчырасць, але гэта быў... каб тут не памыліцца... хутчэй, проста спеў, які чымся звышасаблівым не вылучаўся... Сказанае не павінна крыўдзіць спадара Сяргея, бо чалавек мае, што яму дадзена. У гэтым таксама ёсць свой сэнс, магчыма, пакуль невядомы нам, але які зусім неабавязкова спасцігаць неадкладна: ён вызначыцца ў пэўны час, сам сабой і без нашага ўдзелу.

На фоне гэтых — справядліва, што чыста суб'ектыўных — адчуванняў нейкім незвычайным кантрастам падаўся мне спеў трэцяга ўдзельніка — Вячаслава. Выдатная акустыка касцёла, рэстаўрацыя якога завяршылася ў 1996 годзе (пабудаваны на пачатку XVIII стагоддзя), як найлепей падкрэслівала асаблівасці голасу і выканання... Спеў ляцеў кудысь угору... да Бога... да Святой Марыі,.. але твар таго, хто спяваў, заставаўся тут, на зямлі, і гэты твар можна было бачыць. І нельга было не захапіцца ім.

Папярэдне заўважаная сухаватасць — правільней штось блізкае да аскетызму — аказалася ў сапраўднасці шчырай непадробнай верай... Памятаю сваё першае і пакуль што апошняе наведванне Домскага сабора ў Рызе... Толькі там зразумеў, што такое арган... Піцерскія — і ў кансерваторыі, і ў філармоніі — у параўнанні з ім... даруйце, няма слоў... У другім аддзяленні канцэрта выступала спявачка, не памятаю, на жаль, як імя і тое, што яна выконвала, але ўражанне ад яе спеву засталося і па сёння... Голас спявачкі быў такі чысты і лёгкі, што, здавалася, яна не прыкладала ніякіх намаганняў, калі спявала... Мне бачыўся ў той момант шырокі прасторны луг, поўны кветак, і маладая жанчына ішла па гэтым лузе і зрэдчас нахілялася, каб сабраць букет, спявала сярод гэтых кветак, сярод сонца, спявала ад шчасця, якое перапаўняла яе... Нікога ў лузе апроч яе — мо таму спеў так нязмушана вылятаў з грудзей... Гэта здараецца тады, калі спявае... душа... і калі спяваеш адно для сябе... Вось гэтак спяваў і Вячаслаў... Кудысьці далёка — як штось ужо непатрэбнае — сплыла заўсёдная сухаватасць, якая праяўлялася, пэўна, толькі на людзях — каб засцерагчы, не расцерушыць тое, чым жыла душа. Цяпер, калі ён прыняў нас, хавацца не было патрэбы, і ён цалкам аддаўся свайму пачуццю — сваёй размове з нябёсамі. У гэты момант ён якраз і размаўляў з Тым, у Што і ў Каго ён верыў... І шчырасць гэтай размовы ўражвала і прымушала схіліць галаву перад чысцінёю гэткай Веры... Мне здалося ў той момант, што калі я не скажу Вячаславу пра свае адчуванні, то пазбаўлю і яго, і сябе чагосьці патрэбнага нам абодвум. Я падышоў да яго пасля заканчэння службы і падзякаваў за шчырасць. Ён адказаў мне тым самым, мо толькі больш стрымана. Мы ўжо развіталіся, але раптам ён, быццам нешта ўспомніўшы, папрасіў мяне крышачку пачакаць, хутка, ледзь не подбегам, накіраваўся ў закрыстыю — службовы пакойчык — і, вярнуўшыся, паклаў мне на далоню штосьці маленькае...

— Гэта вам, — сказаў ён мне і заспяшаўся да архімандрыта Гаека, які ўжо чакаў ля выхаду...

Гэта была выява Маці Божай Фацімскай у выглядзе мініяцюрнага настольнага абразка... На цёмна-сінім, хутчэй фіялетавым фоне, які нагадваў чыстае — без хмараў — начное неба, самотна і светла, як праменьчык далёкага, што прыйшло невядома адкуль, святла, матава паблісквала выструненая срэбная постаць Святой Марыі... Светлы промнік чагосьці Высокага, Чыстага, Недасягальнага сярод пакутнай цемрадзі нашай імклівай ды супярэчлівай Сучаснасці... Мы ж так часта губляем... і так мала знаходзім... Тая выява і дагэтуль стаіць у мяне на палічцы перад пісьмовым сталом...

Анатоль КІРВЕЛЬ,
член Саюза
беларускіх пісьменнікаў.
г. Санкт-Пецярбург.

РЭХА МІНУЛАГА



Самы стары гадзіннік у Еўропе, які быў створаны больш як трыста гадоў назад, з анкерным механізмам англічаніна Вільяма Клімента, упрыгожвае вежу Фарнага касцёла ў Гродне. Пра ўсё гэта, вывучаючы гісторыю і механізм гадзінніка, даведаўся страсны краязнаўца і знаток гісторыі, дацэнт кафедры тэарэтычнай фізікі Гродзенскага універсітэта Аляксандр Мілюкевіч.

Два гады назад вежавы гадзіннік раптоўна спыніўся. Няўтульна стала гараджанам без звыклага перазвону, які адбіваў гадзіннік на вежы. І вось стараннямі краязнаўцы А. Мілюкевіча, гарадскіх уладаў, рабочых І. Ясюкевіча, С. Дарашкевіча, В. Гутніка гадзіннік зноў адлічвае час на рубяжы двух тысячагоддзяў.

БелТА.

РЭЛІГІЙНА-ЦАРКОЎНАЕ ЖЫЦЦЁ БЕЛАРУСКАГА ЗАМЕЖЖА

● **Ларыса ЯЗЫКОВІЧ**, *кандыдат гістарычных навук.*

У пачатку 1950-х гадоў у БАПЦ з'явіліся пэўныя магчымасці для наладжвання кантактаў з праваслаўнай царквой на Беларусі. Аб гэтым сведчыць візіт у Беларусь на пачатку 1992 года мітрапаліта БАПЦ Мікалая, які меў сустрэчы з грамадскасцю, вучонымі, культурнымі дзеячамі Беларусі, прадстаўнікамі праваслаўнай царквы, удзельнічаў у богаслужэннях, меў гутаркі з Патрыяршым экзархам Беларусі Філарэтам.

На эміграцыі, галоўным чынам у ЗША, дзейнічае таксама Беларуская праваслаўная царква Паўночнай Амерыкі, якая падпарадкоўваецца Канстанцінопальскаму патрыярху. Пачатак гэтай царквы быў закладзены ў Германіі ў лагерах для перамешчаных асоб беларускімі эмігрантамі, якія арыентаваліся на БЦР. У пачатку 1950-х гадоў у ЗША, Канадзе, Аўстраліі, Англіі з'явіліся беларускія праваслаўныя прыходы, якія далучыліся да рэлігійнай юрысдыкцыі Канстанцінопальскага патрыярха. Да канца 1960-х гэтыя прыходы дзейнічалі кожны самастойна і падлягалі паасобку юрысдыкцыі Канстанцінопальскай патрыярхіі. У сакавіку 1970 года ў Саўт-Рыверы (ЗША) адбыўся царкоўны з'езд, на якім прыходы ЗША і Канады аб'ядналіся і стварылі Раду Беларускай праваслаўнай царквы Злучаных Штатаў Амерыкі і Канады. Зараз Беларуская праваслаўная царква Паўночнай Амерыкі — гэта самастойная епархія ў складзе Канстанцінопальскай патрыярхіі ў Паўночнай і Паўднёвай Амерыцы. Унутраны распарадак царквы рэгламентуецца статутам, які быў прыняты на царкоўным з'ездзе ў 1980 годзе. Друкаваны орган — часопіс "Царкоўны светач", які выходзіць у ЗША з ліпеня 1951 года. Прыходы гэтай царквы існуюць у ЗША — прыход Святога Юр'я ў Чыкага (штат Ілінойс), Святога Кірылы Тураўскага ў Рычманд-Гіл (Нью-Йорк), Святой Ефрасінні Полацкай у Саўт-Рыверы (штат Нью-Джэрсі). У 1970 годзе ў мястэчку Глен-Спэй (штат Нью-Йорк) быў створаны беларускі рэлігійна-адпачынкавы цэнтр Бэлер-Менск, у якім існуе праваслаўная капліца Смаленскай іконы Божай Маці Адзігітрыі. Цэнтр — маёмасць двух праваслаўных беларускіх прыходаў у юрысдыкцыі Канстанцінопальскага патрыярха — прыхода Святога Кірылы Тураўскага ў Рычманд-Гіл і прыхода Святой Ефрасінні Полацкай у Саўт-Рыверы. У Канадзе ў Таронта дзейнічае прыход Святой Ефрасінні Полацкай. Беларускія прыходы, якія падлягаюць рэлігійнай юрысдыкцыі Канстанцінопальскага патрыярха, ёсць таксама ў Англіі і Аўстраліі. У прыходах працавалі святары М. Лапіцкі, С. Коўш, А. Махнюк, У. Шамяціла, А. Сегень і інш. Адміністратарам (кіраўніком) беларускіх праваслаўных прыходаў у Амерыцы і Канадзе з 1970 года да 1976 быў айцец Мікалай Лапіцкі, якому ўвогуле належыць вядучая роля ў стварэнні гэтай царквы, а з 1977 года, пасля смерці М. Лапіцкага, айцец С. Коўш. Амаль штогод царквой выдаецца беларускі праваслаўны каляндар, аказваецца падтрымка ў выданні часопіса "Беларуская думка". Веруючыя царквы імкнуліся стварыць сваё беларускае вышэйшае царкоўнае кіраўніцтва, усталяваць беларускі епіскапат, на што была атрымана згода ад Канстанцінопальскага патрыярха. Але гэта пытанне не вырашана да нашых дзён.

Важную ролю ў духоўным жыцці нашых суайчыннікаў за мяжой адыгралі каталіцкія і грэка-каталіцкія рэлігійныя дзеячы — беларусы па паходжанню, якія імкнуліся аб'яднаць ідэю беларускага нацыянальнага адраджэння і хрысціянскія каштоўнасці. Беларуская рэлігійная літаратура на эміграцыі працяглы час існавала амаль выключна дзякуючы дзейнасці беларускага каталіцкага духавенства.

На працягу стагоддзяў касцёл дапамагаў паланізаваць беларусаў. Тое ж было і ў Заходняй Беларусі, якая апынулася ў складзе Польшчы пасля Рыжскага дагавора 1921 года. Але тут паступова вялася барацьба за беларускасць касцёла, магчымасць карыстацца ў набажэнствах беларускай мовай. Польскія ўлады ставіліся да гэтага адмоўна. Справы даходзілі нават да арыштаў ксяндзоў-беларусаў М. Пятроўскага, К. Стэповіча, В. Гадлеўскага і інш. Беларускіх святароў пераводзілі ў парафіі на польскія тэрыторыі альбо прымушалі выязджаць за мяжу. Такім чынам, многія каталіцкія ксяндзы-беларусы апынуліся ў 20-я—30-я гады на эміграцыі, у тым ліку ў ЗША. Аб стаўленні польскіх улад у міжваенны перыяд да нацыянальна свядомых беларускіх рэлігійных дзеячаў яскрава сведчыць факт разгону ў 1938 годзе кляштара айцоў-марыянаў (членаў каталіцкага манаскага ордэна) у Друі, а таксама закрыццё ў тым жа годзе Віленскага беларускага дому айцоў-марыянаў. Праз гэтыя асяродкі беларускага духоўнага адраджэння прайшлі такія вядомыя беларускія каталіцкія рэлігійныя дзеячы, як А. Цікота, Ф. Абрантовіч, Я. Германовіч, Я. Дашута, Ч. Сіповіч і інш. У далейшым многія з іх апынуліся ў краінах Заходняй Еўропы, а таксама ў ЗША.

Беларускія каталіцкія святары аказалі значны ўплыў на культуру ўвогуле і на літаратуру Заходняй Беларусі. Сярод іх Янка Быліна (Іван Семашкевіч), Вінцук Адважны (Язэп Германовіч), Адам Станкевіч, Казімір Сваяк (Кастусь Стэповіч) і інш. Сваёй рэлігійнай, а таксама патрыятычнай, культурна-асветніцкай, літаратурнай працай яны ўздзейнічалі на простых вернікаў-беларусаў, будзілі ў іх нацыянальную свядомасць. Гэтыя імёны былі таксама добра вядомыя сярод беларускіх эмігрантаў.

Важным этапам у гісторыі беларускай эміграцыі, у тым ліку і той, што адбывалася па рэлігійных прычынах, стала другая сусветная вайна.

Працяг.
Пачатак у № 38-39.



АДВАРОТНАЯ СУВЯЗЬ: АНГЛІЯ

АДБЫЎСЯ ГАДАВЫ З'ЕЗД

Агульны гадавы з'езд Згуртавання беларусаў у Вялікай Брытаніі (ЗБВБ) адбыўся ў суботу 11 верасня. Пачаўся ён а 14-й гадзіне ў зале пры Беларускай бібліятэцы імя Ф. Скарыны. Парадак з'езда быў вызначаны паводле прапановы Галоўнай управы. Пасяджэнне адкрыла старшыня ўправы спадарыня Лёля Міхалюк і папрасіла айца Аляксандра Надсона пачаць малітваю за поспех з'езда.

У новую Галоўную ўправу ЗБВБ абраны: старшыня — Л. Міхалюк, намеснік старшыні — М. Дзейка, сакратар — І. Рабацэвіч, скарбнік — Гурло. Сябры ўправы — Сянько і Шаўцоў. Наглядная рада — Іваноў, Ражанец і Будкевіч.

Многа часу заняла дыскусія па цяперашніх палітычных і эканамічных падзеях, што адбываюцца ў Беларусі. Сябры запрасілі айца А. Надсона падзяліцца сваімі ўражаннямі ад апошняга яго знаходжання ў Беларусі.

З'езд закрыла новаабраная старшыня ЗБВБ спадарыняМіхалюк. Перад развітаннем прысутныя праспявалі гімн "Мы выйдзем шчыльнымі радамі".

СВЯТКУЮЦЬ ПРАВАСЛАЎНЫЯ ВЕРНІКІ

5 верасня бягучага года праваслаўны прыход Жыровіцкай Божай Маці святкаваў 25-годдзе свайго існавання ў Вольвэргамтане. Служыў айцец Іскрыцкі ў саслужанні айца Сідаровіча і дыякана-англічаніна з Манчэстэрскай парафіі ў каталіцкім касцёле. Прыгожа і меладычна спяваў царкоўны хор. На службу прыехалі вернікі з Манчэстэра, Лондана, Бірмінгема, Ковентры. У канцы службы айцец Сідаровіч адправіў малебен за Беларусь і яе народ.

Прысутныя былі запрошаны арганізатарамі гадавіны А. Марочкам і У. Мядзёлкам на прыняццё ў недалёкі гатэль.

Мядзёлка падзякаваў прысутным за такі актыўны ўдзел у гадавіне і коратка нагадаў гісторыю прыходу. Праваслаўны прыход Жыровіцкай Божай маці пачаўся ў 1950 годзе ў Бірмінгеме, што ў сярэдняй Англіі. Спярша настаяцелем быў айцец А. Крыт. Пасля яго ад'езду ў Амерыку прыход наведваў айцец Я. Абабурка з Манчэстэра. Паколькі колькасць вернікаў у Бірмінгеме паменшылася, то з 1974 года службы пачалі адбывацца ў Вольвэргамтане. Пасля пасвячэння ў святарскі сан айцец Янка Пякарскі даглядаў прыход. А пасля смерці Янкі Пякарскага гэта рабіў айцец Абабурка, пакуль яму здароўе дазваляла.

Летась пасля пасвячэння ў святарскі сан айцец Аляксандр Сідаровіч пачаў наведваць прыход.

Спадар У. Мядзёлка падзякаваў А. Марочку за арганізацыю свята і ўручыў яму падарунак ад прыхаджан.

Ад прыходу айца А. Сідаровічу было перададзена 100 фунтаў стэрлінгаў на дзіцячы хоспіс у Мінску. Айцец Сідаровіч змог на гэты хоспіс сабраць ад прыходаў 600 фунтаў стэрлінгаў і перадаць гэтыя грошы ў Мінск.

Сыльвэстар БУДКЕВІЧ.

ВІНШУЕМ!

Імя Іны Снарскай, якая ад пэўнага часу жыве на Украіне, у славутай з гісторыі і мастацкай літаратуры Палтаве, чытачам нашай газеты вядомае: у "Голасе Радзімы" друкаваліся творы беларускай паэткі і водгукі на іх нашых замежных чытачоў. Сёння ж ёсць удалая нагода павіншаваць зямлячку з сапраўды выдатнай перамогай на ніве тэлебачання, дзе наша беларусачка, якая для ўкраінцаў выступае наглядным увасабленнем лепшых жаночых якасцей братняга народа — гожае аблічча і вабны стан гарманічна паяднаны ў яе вобразе з прыгажосцю духоўнай. Пра гэту жыццёвую гармонію ў спалучанасці з арганічным для яе беларускім паэтычным словам можна гаварыць шмат і ўзнёсла. Але вымушаны сябе тут стрымаць, бо размова цяпер пра здольнасці прафесіянала на тэлебачанні. Гэта ж трэба: на салідным і прадстаўнічым міжнародным конкурсе наша Іна, узгадаваная старажытным Полацкам, здабывае Гран-пры. Поспех гэты, зразумела, не маглі не агучыць украінскія СМІ. Гаварылі, пісалі і паказвалі (розгалас, зусім магчыма, працягваецца і дасюль) узнёсла і захоплена. Пра ўсё не раскажаш і не перакажаш. Таму я і спыніўся на дзвюх публікацыях: "На фестывалі тэлепраграм палтаўцы зноў сталі лепшымі ("Вячэрняя Палтава") і "Каб я ўмела так любіць..." ("Палтаўская думка").

ГРАН-ПРЫ Іны СНАРСКАЙ

Казала Іне бабуля: "То ж так мала — 100 гадоў пражыць". Хто ведае? Напэўна мала, калі плача і радуецца сэрца ў грудзях, калі на світанні шчодрая зямля сваім родным дзецям даруе сілы на новы дзень. І так будзе заўтра і заўсёды, дакуль будзеш аддзячваць працай і шчырасцю свайму краю, дакуль будзеш спяваць яму песню. Простая і светлая таямніца...

Адкрывала тую таямніцу Іне Снарскай (па мужу Дзідык) беларуская зямля, што яе нарадзіла, дала талент, павяла ў людзі. Там скончыла Наваполацкі політэхнічны інстытут. Цяпер іншая, украінская, зямля стала роднаю, бо тут, у Палтаве, сустрэла сваю долю, нарадзіла сына.



Яшчэ шмат-шмат летаў і зімаў наперадзе, і на ўсе хопіць дзівасілу спрадвечных каранёў і бабусінай мудрасці, якую цяпер сэрцам асягае: без любові няма жыцця.

Сваю споведзь-пасвячэнне ў каханні да роднай зямлі і да той, якая яе прыняла, як родную дачку, Іна так і назвала — "Простая і светлая таямніца". У цітрах праплывае: "Беларусам Украіны прысвячаецца"...

* * *

За апошнія гады творчы калектыў тэлерадыёкампаніі "Лтава", падобна, узяў сабе за мэту не вяртацца з ніводнага прафесійнага фестывалю без узнагарод. Сёлета, сабраўшы прадстаўнікоў сродкаў масавай інфармацыі, пацвердзіў: традыцыя жыве! На гэты раз "імяніннікамі" сталі Іна Дзідык і ўся творчая група, што працавала над стварэннем мастацка-публіцыстычнай перадачы "Простая і светлая таямніца".

Першы міжнародны фестываль тэлерадыёпраграм "Мой родны край", зладжаны Дзяржтэлерадыёкамітэтам Украіны, праходзіў на базе Закарпацкай тэлекампаніі і меў на мэце спрыяць аб'яднанню людзей, якія жывуць на Украіне. Працы на яго прадставілі 27 кампаній, у тым ліку з Польшчы, Літвы, Нарвегіі, Румыніі, Чэхіі і Балгарыі, паказаўшы 40 тэле- і радыёпраграм. Сярод іх фільм Іны Дзідык рашэннем міжнароднага журы быў прызнаны лепшаю аўтарскаю работай фестывалю.

"Простая і светлая таямніца" — аўтабіяграфічны фільм-споведзь чалавека, адарванага ад сваёй гістарычнай Бацькаўшчыны, які працягвае любіць родную Беларусь, беражэ сямейныя святыні, што дасталіся яму ад бабуляў і цяпер служаць абярогамі-талісманамі, шчыра перажывае за сучасны стан Радзімы. Чалавека, які здолеў палюбіць і новую Бацькаўшчыну, дзе ў жанчыны ёсць сям'я, дзе нарадзіўся сын, дзе жывуць новыя сябры, — Украіну. Гэта надзвычай удумлівы погляд паэта з тонкаю жаночаю душою і шчырымі вершамі і аповедамі пра найпатаемнае дзвюма мовамі — беларускаю і ўкраінскаю. Адным словам, Іна Дзідык рызыкнула зрабіць фільм пра сябе, паказаць аголены нерв уласнай душы. Рызыкнула і не прагадала. Многіх шакіравала, але перамагла.

І што, здавалася б, такога — даўнейшая ікона, дзіцячая зыбка, ручнік, стройная маладзіца быццам у марыве сіня-жоўтай сукенкі і першацвету пад босымі нагамі. Ды яшчэ рукі, узнятыя да неба, — як разгорнутыя крылы перад палётам у птушкі. Паэтычныя словы, тужліва-пяшчотная мелодыя вярэдзяць сэрца, што не развучылася трымцець, кахаць і адгукацца на чужы боль.

Пані Іна, нібы з экрана сышла, у тым жа блакітна-жоўтым строі, распавядае калегам-журналістам, што жадала як аўтар тым фільмам выспавядацца ў любові да найдаражэйшага, што павінна быць у кожнага чалавека, — да роднай зямлі і свайго дому. "Дом — гэта не месца і не час, гэта пачуццё, што заўжды са мною". Светлыя, шчырыя і лірычныя пачуцці ў кадры, а за кадрам — боль. "За маю Бацькаўшчыну..." — не можа не прамовіць балесна Іна Снарская. Ёй так пасуе яе дзявочае прозвішча. Яна пакінула яго сабе паэтычным псеўданімам.

Дзесяць тэлекампаній Украіны ўжо заказалі "Простую і светлую таямніцу" для паказу ў сваіх абласцях. Будзе яна дэманстравацца і ў рамках традыцыйнай дэкады палтаўскага тэлебачання, што адбудзецца ў Севастопалі. Так што амаль ва ўсёй Украіны з'явіцца нагода паглядзець не проста разумны і прыгожы фільм, а і падумаць, пасумаваць, а магчыма, нават і паплакаць ад ачышчальнага і светлага пачуцця настальгіі...

...Высокія ноты любові сапраўднага паэта да свайго народа, да яго мовы, павага і пашана да іншага народа і да ягонай мовы (І. Дзідык дбайна вывучае ўкраінскую на філалагічным факультэце Палтаўскага педінстытута, размаўляе на ёй) выклікалі нямала роздумаў пра Украіну і ўкраінцаў. З тымі невясёлымі думкамі, ідучы ўжо разамлелымі на сонцы палтаўскімі ходнікамі, я (Віта Гірчанка, аўтарка артыкула "Каб я ўмела так любіць..." — заўвага перакладчыка. — **Я. Л.**) пыталася ў сябе толькі пра адно — як можна, прачасціўшыся з чыстай крыніцы высокай любові, працягваць гугнявіць "старые песни о главном"? Ці прапусціць нас такіх во ў сваю браму трэцяе тысячагоддзе? Пэўна, што не.

Іна ўзляціць "птушкаю". Бо мае ў сэрцы тое, што не памірае.

* * *

Вось так, узнёсла і захоплена, піша ўкраінскі друк пра нашу зямлячку, сціплую і далікатную ў сваёй жаноцкай прыгажосці і паэтычнай адухоўленасці Іну Снарскую. Ну а мы, беларусы? Як мне вядома, касету з тэлефільмам "Простая і светлая таямніца" некалькі месяцаў назад намеснік старшыні рады Саюза беларускіх пісьменнікаў Навум Гальпяровіч перадаў на Беларускае тэлебачанне. Ці пабачым?.. Ды не трэба адчайвацца. Прыйдзе час, і акрыялая Бацькаўшчына годна адзначыць усіх сваіх вартых пашаны і ўхвалы дачок і сыноў. З верай у гэта будзем жыць і працаваць. Шчасця табе і новых творчых поспехаў, наша слаўная "пералётная птушка!"

Яўген ЛЕЦКА.

З НОВЫХ ВЕРШАЎ



Віктар Шніп нарадзіўся 26 сакавіка 1960 года ў вёсцы Пугачы Валожынскага раёна. Вучыўся ў Мінскім архітэктурна-будаўнічым тэхнікуме, у 1987 годзе скончыў ВЛК Літаратурнага інстытута імя М. Горкага ў Маскве. Працаваў у часопісе "Беларусь", газеце "Наша слова". З 1995 года — адказны сакратар штотыднёвіка "Літаратура і мастацтва". Упершыню выступіў у друку ў 1977 годзе ў газеце "Чырвоная змена". В. Шніп — аўтар кніг паэзіі "Гронка святла", "Пошук радасці", "Шляхам ветру", "Горад Утопія", "На рэштках Храма". "Выкраданне Еўропы" і інш. Лаўрэат прэміі імя Уладзіміра Маякоўскага (1987).

Віктар ШНІП

ВОСЕНЬСКАЯ ЭЛЕГІЯ

Туманамі засланы прасторы,
І прамоклыя травы маўчаць.
На зямлю вечаровыя зоры
Без эмоцый сцюдзёна глядзяць.

Мы расклалі агонь сярод поля,
Мы ўцяклі ад сямейнай нуды.
Нам абрыдла кватэрная доля
І жыццё ля стала і пліты.

Да агню, каб пагрэцца, нясмела,
Толькі ў неба ўсплыве маладзік,
Прыйдзе ціхі стары Палявік
У кашулі, як воблака, белай.

Мы гарбатай напоім старога.
Паляціць за размоваю час.
Ён спытае: "Ці верыце ў Бога?..
Трэба верыць!" — і пойдзе
ад нас.

І патухне агонь, попел шэры
Пачарнее ад мокрых вятроў.
І мы вернемся ў горад за дзверы
Да сваіх непрыбраных сталоў.

І схаваем сябе за газеты.
Здасца раем ізноўку нам дом.
І прыціхнем, удзячныя свету,
У якім і жывём, і памром.

Ды прад смерцю прыўспомніцца
поле,
І агонь, і стары Палявік.
І захочацца зноўку нам волі...
Вольным стане апошні
наш крык...

* * *

А сонца ўжо зусім не тое,
Хаця яшчэ і залатое,
Як крона восеньская клёна.
Сядзіць на валуне варона,
У неба шэрае глядзіць.
Там не яна — там дзень ляціць
І ў вышыні, як крык, знікае.
Варона ноч сваю чакае.
І сонца ўжо зусім не тое,
Хаваецца, нібы чужое,
За летуценныя аблокі.
Іду дадому адзінокі,
Як першы ліст, што ападае,
Як ліст апошні, што чакае,
Калі яго сарве вятрамі
І панясе па-над палямі,
Дзе сонца ўжо зусім не тое,
Дзе ўсё нібыта нежывое...

ВОСЕНЬ У ТРАЕЦКІМ

Траецкае, нібы майстэрня мастака, прапахла фарбамі і кавай,
І вецер, як натуршчык п'яны, стомлена блукае між старых дамоў,
Дзе ціха, як на могілках, і ўсім, нібы ў музеі, тут яшчэ цікава
Хадзіць і сцены разглядаць і булкамі карміць нахабных галубоў.

Ты зойдзеш у задымлены шынок і соку вып'еш, купіш цыгарэт,
Паслухаеш спакойную, як павуціна, музыку, што льецца сонна
На тлумны і галодны, як сабака, і, як першы снег, халодны свет,
І будзе ўсё навокал, быццам шэры пыл і неба над зямлёй, будзённа.

Ты вернешся дамоў і мне пра ўсё раскажаш, як пра даўні светлы сон,
І я скажу табе, што не люблю, калі ідуць у нас дажджы бясконца,
І праплыве над мокрым Менскам белы, быццам філіжанка, парасон,
І будзе ў ім, нібыта кава з каньяком, рудое маладое сонца.

Але пакуль яшчэ зжаўцелае лісцё на чорны дол з дажджом злятае,
Але пакуль яшчэ ты ходзіш, як між прывідаў, старых, як гэты свет, дамоў,
Мая душа з кватэры цеснай, як з астрога, на дарогу пазіраe,
Зайздросцячы вятрам ля сквера і ў нябёсах белай пары галубоў.

* * *

Гэта ноч, нібы воўк, за вакном,
Гэта вецер ганяе лістоту...
Не кажы, што мы сумна жывём,
Не кажы, не люблю пра самоту.

Дзень прайшоў, быццам бы
й не было
І, здаецца, ніколі не будзе.
Дзень прайшоў, бы згарэла святло,
На якое маліліся людзі.

Як світанне, пральецца віно,
І паўторацца словы самоты...
Гэта ноч заглядала ў вакно,
Гэта Храм будаваўся
з лістоты.

* * *

У гэтай жоўта-шэрай кругаверці,
Калі лісцё шукае смерці,
Люблю каля кастра сядзець.

І думаць пра цябе, і верыць,
Што будзеш зноў у вечар шэры
На неба дымнае глядзець.
Чакаць мяне, калі прыеду
З далёкага, як лета, свету,
Дзе я жыву, як воўк, чужым.

Але я ў вечнай кругаверці
Каля кастра, як Храма смерці,
Знікаю ў цемры, нібы дым.

ЖЫЦЦЁВЫЯ СЮЖЭТЫ

ВАЛЯНЦІНА ШЧЭРБА: «Я НЕ СТАРАЛАСЯ ЗРАБІЦЬ З СЫНА СЛАВУТАСЦЬ»


Валянціна ШЧЭРБА.

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

І ў той жа час на дзіва цярплівы рыбак. Цэлы дзень мог прасядзець з вудай, нават калі нічога не лавілася.

— А як Віталь трапіў у гімнастыку?

— Я з сына спартсмена спецыяльна не рыхтавала. А ў гімнастыку трапіў, калі яму было шэсць гадоў. Неяк, гуляючы па горадзе, зайшла з ім у спартыўны комплекс


Віталік з дзедам.

"Працоўныя рэзервы": захацелася пабачыць сваіх аднакурсніц. Пакуль мы па-жаночы гаманілі, Віталік зацікавіўся кольцамі, перакладзінай, брусамі. Трэнеры, убачыўшы такое, занепакоіліся" "Чыё дзіця? Забярыце, а то сарвецца". Аднак паназіралі ды кажуць: "А ну, хлопчык, пакажы, што ўмееш на перакладзіне". Віталік падцягнуўся разоў пятнаццаць. Трэнеры здзівіліся, а Леанід Выдрыцкі пашкадаваў: "Таўставаты ён". Але прапанавалі ўзяць Віталіка ў спартыўны інтэрнат. "Ні за што, — адмовілася я. — Круглага выдатніка са школы з англійскай мовай навучання? Не, не аддам".

— І ўсё ж аддалі ў спартінтэрнат!1

Пасля сямі класаў аддала, бо зразумела, што так будзе лепш. Ужо праз некалькі месяцаў прыйшлі першыя спартыўныя поспехі. Трэнеры яму дасталіся выдатныя — Леанід Выдрыцкі, Сяргей Шынкар, Леанід Філіпёнак. Трэніраваўся Віталік па два разы на дзень. Я часта наведвала яго, глядзела, як ён жыве, вучыцца, а выхадныя праводзілі разам, дома.

— Але вялікі спорт — гэта частыя раз'езды...

— У асноўным — так. З дзевятага класа сын пачаў ездзіць на спаборніцтвы — рэспубліканскія, саюзныя. Потым прапанавалі Віталіку ўсесаюзныя зборы. Трэнер зборнай каманды гімнастаў Леанід Аркаеў быў задаволены. Віталь пачаў апярэджваць у майстэрстве вядомых спартсменаў. Газеты называлі сына будучай зоркай. А я не верыла. "Пасвеціцца гэтая зорка крыху, — думала, — і знікне". Але недаацаніла Віталя: ён імкліва рухаўся наперад.

— Валянціна Мікалаеўна, ці толькі ў спорце ваш сын праяўляў характар?

— Ва ўсім, што рабіў, вызначаўся настойлівасцю. Вучыўся добра, цудоўна авалодаў англійскай мовай, што пазней вельмі прыдалося. Дома дапамагаў справіцца з хатнімі справамі. Мяне радавала, што Віталь заўсёды быў гатоў дапамагчы людзям у бядзе. Нехта крыўдзіць дзяўчынку? Віталь тут жа ўмяшаецца, абароніць. Суседзі неаднойчы казалі мне за гэта дзякуй.

— Адкуль у яго такія беражлівыя адносіны да маці?

— Думаю, разумеў, што мне даводзілася цяжка. З трох гадоў выхоўвала яго адна. Віталік сапраўды шанаваў мяне. Праяўлялася гэта ў многім. Ён вельмі любіць кветкі, асабліва палявыя. Збярэ букет, падорыць мне. Я з ім раілася, як і што лепш зрабіць. Ён ганарыўся мной. Аднойчы ў дзіцячым садзіку ўбачыў мой фотаздымак на Дошцы гонару. "Малайчына", — пахваліў. А праз некалькі гадоў згадаў: "Памятаеш, я тады паабяцаў абагнаць цябе? Цяпер на мяне ўвесь свет глядзіць".

— Ці не славалюбства гэта?

— Не думаю. Віталь застаўся сціплым чалавекам. Я магу ганарыцца, што выхавала не толькі вядомага ўсёй планеце спартсмена, але і асобу. Лічу гэта важнейшым за ўсё. Мусіць, паспрыяла таму наша сціплае жыццё. Віталь заўсёды стараўся дагадзіць мне. Неяк, калі ён сабраўся на спаборніцтвы, дала на дарогу дзесяць рублёў. Сын прывёз мне падарунак. Не на дзесятку, а больш. Спытала, дзе ўзяў грошы. "Зэканоміў," — адказвае. Якую маці не кране такі клопат?! І з сябрамі ён быў шчыры, чулы. Згадваецца такі выпадак. Неяк у мяне пабольвала сэрца. Калі я наведала школу, настаўніца спытала: "Як ваша самаадчуванне?" Я здзівілася, а яна расказала такую гісторыю. Аднойчы Віталь недавучыў урок, яму трэба было паставіць "тройку". Але сын сказаў, што мама расхвалюецца, а ў яе сэрца хворае, паабяцаў, што абавязкова выправіць.

— Валянціна Мікалаеўна, як складвалася далей спартыўная кар'ера вашага сына!

— Спартыўнае майстэрства Віталь набіраў імкліва. Заняўшыся гімнастыкай у 1978 годзе, у 1985 стаў членам юнацкай зборнай, а праз тры гады — і дарослай зборнай СССР. Тады і пайшлі бясконцыя спаборніцтвы, паездкі. Лягчэй назваць краіны, у якіх ён не быў. Званіць неяк ноччу: "Чуеш — самалёт гудзе?" Я пытаю: "Ты ў аэрапорце?" "Не, — адказвае, — у самалёце. Запомні, мамуля, хутка буду званіць са свайго, уласнага, самалёта".

— Ці наблізіўся ён да такой мэты?

— Так, сваю справу арганізаваў. Толькі на шляху да яе былі і зрывы, і цяжкасці, і гора. На возеры Круглым у Падмаскоўі, дзе размяшчалася трэніровачная база зборнай Савецкага Саюза па гімнастыцы, пазнаёміўся з Ірынай


Віталь і Ірына ШЧЭРБА.

Чарнілеўскай, чэмпіёнкай свету па гімнастыцы. Ажаніліся. На падыходзе былі Алімпійскія гульні. Амерыканскія сябры Віталя прапанавалі яму пажыць у Пенсільваніі. Там нарадзілася Хрысціна. А з Ірынай здарылася бяда: на вялікай хуткасці стукнулася ў дрэва, разбіла машыну і вельмі скалечылася сама. Доўга лячылася. Пачаліся непрыемнасці і ў Мінску. Абрабавалі кватэру Віталя. Укралі адну аўтамашыну, потым другую. А аднойчы, калі Ірына пайшла з Хрысцінай на прагулку, каля іх спыніся "Мерседэс" з зацемненымі шыбамі, выйшлі двое ў цывільным, схапілі Ірыну і пачалі цягнуць у "Мерседэс". Дзякуй людзям — адбілі, не далі выкрасці. Што тыя злыдні хацелі — невядома. Можа выкуп запатрабавалі б? А Ірына сказала: "Маё цярпенне скончылася. Так я жыць не магу". І пасяліліся яны ў штаце Пенсільванія. Віталь адкрыў школу гімнастыкі. Ірына працуе там у адміністрацыйным аддзеле.

— Якія далейшыя планы Віталя?

— Яго школа існуе ўсяго год. Але вынікі абнадзейваюць. Пра планы магу сказаць адно: Віталь удзячны Беларусі, што вырас тут, стаў сусветнай славутасцю, і хоча аддзячыць радзіме дабром. Мяркуе стварыць беларуска-амерыканскую спартыўную школу, якая будзе базай для падрыхтоўкі таленавітых беларускіх гімнастаў.

Але для мяне ён назаўсёды застанецца Віталікам, маім чулым хлопчыкам. Усё было ў нашым жыцці. Здаралася, вечарамі шыла, вязала, перашывала старэнькія адзежы, каб сынок не выглядаў горш за іншых. Але і сёння мы патрэбны адзін аднаму. Такім сынам можна ганарыцца.

— А як цяпер, ці мяркуеце быць разам?

— Віталь пакуль не збіраецца вяртацца ў Мінск. А я? Можа, калі-небудзь і надумаю падацца да яго ў Лас-Вегас.

Гутарыў Мікола ДЗЕЛЯНКОЎСКІ.

Фота з сямейнага архіва і Віктара СТАВЕРА.

ДЗІЦЯЧАЯ ЧЫТАНКА

Уладзімір ДУБОЎКА

ЗАЛАТАЯ, АСЕННЯЯ РАНІЦА...

Залатая, асенняя раніца!
Хараством ты на свеце адна.
Сонца ў пушчы глыбокай купаецца
І ніяк не дастане да дна...

Мітусіцца лісцё па аселіцы,
Як дзвіна матылькоў-мітульгі.
І узвее яна, і пасцелецца,
Распаветрыцца на берагі.

А яны, берагі-беражыстыя,
Не стрымаюць асенні напеў.
І ліецца, віецца сукрысты ён
І разгортваецца каля дрэў.

Залатая восень... Цудоўная, непаўторная пара: ціха кружыцца ў паветры рознакаляровае лісце, чарада за чарадой адлятаюць у вырай птушкі. Пачынае халадаць. І раптам нібы зноў вяртаецца лета: сонца, быццам развітваючыся з намі да надыходу вясны, шчодра пасылае на зямлю свае цёплыя промні. У народзе гэтая пара называецца бабіным летам (таму што на гэты час прыпадае значная частка жаночай сельскагаспадарчай працы). Звычайна гэты перыяд пачынаецца ў канцы верасня і цягнецца ў нашых краях адзін-два тыдні.

Шмат ёсць легенд аб павуцінні, што лятае ў пару бабінага лета. Вось адна з іх. "Маці Ісуса



Хрыста Марыя спрабавала сшыць перададзенную ёй вешчунамі палёнку для сына. Але як толькі яна дакранулася іголкай да палёнкі, вецер вырваў нітку і панёс. І колькі ні спрабавала святая Марыя працягнуць нітку з іголкай праз палёнку, яна вырывалася і адлятала.

А праз гады, калі святая Марыя плакала каля распятага на крыжы сына, ніткі, якія калісьці вырваліся з яе рук, сабраліся з усіх канцоў свету і, абвіўшыся вакол крыжа, утварылі выратавальную мяккую палёнку. З-пад яе пачуўся голас: "Мама, навошта ты імкнешся зменшыць мае пакуты? Ніткі Прасвятой Дзевы, пакіньце мяне і ідзіце закрываць гора чалавечае". З таго часу і лятаюць гэтыя ніткі па ўсім свеце з усходу на захад восенню пасля 21 верасня (дня нараджэння Багародзіцы Марыі). Кожны з нас бачыў іх — гэта асенняе павуцінне".

Падрыхтавала Нэлі ПРЫВАЛАВА.

«Голас Радзімы»

Галоўны рэдактар Наталля САЛУК

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь; Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі; Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства "Радзіма").

РЭДАКЦЫЯ:

Адказны сакратар **Галіна УЛІЦЁНАК.**
Рэдактар аддзела — член рэдкалегіі **Яўген ЛЕЦКА.**
Рэдактар аддзела **Алена СПАСЮК.**
Аглядальнікі **Юрась ЛЯШКЕВІЧ, Леанід МАРАКОЎ.**
Спецыяльныя карэспандэнты **Нэлі ПРЫВАЛАВА, Віктар СТАВЕР.**
Стыльрэдактар **Ірына КАЗЛОВА.**
Тэхнічны рэдактар **Данута РАКАВЕЦ.**

НАШ АДРАС: 220005, Мінск, пр. Ф. Скарыны, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: (+375-17) 213-31-97, 213-32-80, 213-30-15, 284-76-56, 213-37-82.

Тыраж 1 625 экз.
Індэкс 63854.
Зак. 1907.
Падпісана да друку 11.10.1999 г. у 12.00.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.

Пазіцыі рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, звярстана і аддрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку». (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).